

Erik Iversen, Arvid Skutle, Anne Bolstad og Randi V. Knoff

UNGDOM OG RUSMIDLER I BERGEN

2008 En undersøkelse i Bergen kommune om
8. og 10. klassingers forhold til rusmidler

Stiftelsen
BERGENSKLINIKKENE

© Forsknings- og dokumentasjonsavdelingen 2008
www.bergensklinikkene.no

Stiftelsen Bergensklippene er en selveiende, livssynsnøytral og ideell stiftelse for mestring av rusproblemer gjennom behandling, forebygging, undervisning, kompetanseutvikling, forskning og dokumentasjon.

Bergensklippene er det største senteret for spesialisert rus- og avhengighetsbehandling i Norge, og foretar årlig vurdering av 3000 pasient-henvisninger til utredning og behandling.

Visjon

Mestring av rusproblemer
helse - livsstil - avhengighet

Strategiske mål

- Tilgjengelige og brukervennlige tjenester
- Spesialisert, differensielt og integrert behandling
- Kompetanse-, forsknings- og utviklingsarbeid
- Informasjon, kommunikasjon og omdømme
- Effektiv organisering, drift og kontinuerlig forbedringsarbeid

Verdigrunnlag og kunnskapssyn

- Alle mennesker er unike og verdifulle med individuelle, kulturelle og samfunnsmessige behov og ressurser
- Samhandlende medarbeidere og nyskapende miljøer
- Kunnskapsbasert og løsningsorientert virksomhet

STIFTELSEN BERGENSKLINIKKENE

bergensklippene@bergensklippene.no

Postboks 297 - Sentrum, 5804 Bergen; Tlf. 5590 8600

Nyheter om behandling, forskning, forebygging: www.bergensklippene.no

FORORD	4
HOVEDFUNN	5
INNLEDNING	6
Nasjonale trender.....	6
Tidligere lokale ungdomsundersøkelser.....	6
METODE OG GJENNOMFØRING	8
Utvalg og deltakerne.....	8
Framgangsmåte	8
RESULTATER	9
Hvor ofte drikkes det alkohol?.....	9
Typer alkohol	11
Alkoholmengde.....	14
Debutalder - alkoholbruk.....	15
Tydelig beruset.....	16
Hvordan kan alkoholen skaffes?	17
Alkoholrelaterte vansker	18
Tobakksrøyking.....	20
Røyking og rusing	21
Snusing.....	21
Andre rusmidler/legemidler.....	23
Spesielt fokus på endring av cannabisbruk	26
Ungdommens alkoholvaner i sammenheng med andre forhold	27

Fritidsaktiviteter	27
Fritid og rus	27
Skoletrivsel og ruserfaring	28
Kollektive myter og andres rusing	28
Foreldreregler og rus	29
Meninger om nærmiljøet	33
Spill	35
Skulking	37
OPPSUMMERING	39
Alkohol	39
Tobakk	39
Andre rusmidler	40
Rus, fritid og skole	40
Foreldre	41
Spill	41
Skulk	41
REFERANSER	42

FORORD

Stiftelsen Bergensklinikkene ved Forsknings- og dokumentasjonsavdelingen har i 2008, på oppdrag fra Byrådsavdeling for helse og omsorg i Bergen kommune, gjennomført en undersøkelse blant skoleungdommer i 8. og 10. klasse fra ulike bydeler i Bergen. Tilsvarende undersøkelser har vært gjennomført på de samme skolene i 1999, 2002, 2004, og 2006. Vi vil derfor se på noen utviklingstrekk de siste 9 årene. I 2008 er antallet skoler som deltok doblet i forhold til tidligere år, og datagrunnlaget er dermed større og mer representativt.

Alle undersøkelsene er blitt gjennomført i overgangen mai - juni måned, som gir sammenlignbar alder og tidspunkt på året. I den aktuelle aldersgruppen er rusvanene under sterk endring, også fra starten til slutten av samme skoleår. Undersøkelsen presenterer situasjonen for ungdommene like oppunder avsluttet skoleår.

I tillegg til rusmiddelbruken ser undersøkelsen på noen andre faktorer som viser sammenheng med rusmiddelbruk; fritidsaktiviteter, skoletrivsel, tro om jevnaldrendes rusing, og venners rusing. En spesiell oppmerksomhet er også denne gangen rettet mot betydningen av foreldrenes holdninger og regler i forhold til ungdommenes alkoholbruk.

Svarprosenten blant de fremmøtte har vært på 99.6%. Stiftelsen Bergensklinikkene takker alle ungdommene som har deltatt i undersøkelsen.

Stiftelsen Bergensklinikkene takker også Bergen kommune, Byrådsavdeling for barnehage og skole, og de enkelte skoler med rektorer og lærere som har hatt ansvaret for den praktiske gjennomføringen. Takket være et godt samarbeid med kommunen, skolene og elevene ble undersøkelsen muliggjort.

Bergen, 10. november 2008,

Erling Pedersen

Adm. direktør

Arvid Skutle

Forsknings sjef

Erik Iversen

Senior psykologspesialist

HOVEDFUNN

Alkoholvaner

- Uendret debutalder.
- Færre ungdommer som drikker ofte, spesielt en reduksjon blant jentene. Guttene drikker fremdeles mest, når det drikkes.
- Færre som har vært tydelig beruset ofte, og flere som ikke har vært tydelig beruset.
- Tydelig nedgang i andelen unge som har opplevd vanskeligheter som følge av alkoholbruk.

Røyk og snus

- Nedgang i sigarettøyking, økning i snusbruk.

Andre rusmidler

- Høy andel som har brukt beroligende eller søvnfremmende medisin, og/eller sterk smertestillende medisin. Men: Størstedelen av medikamentbruken skjer på bakgrunn av resept fra lege, eller medisinen er gitt av foreldre.
- Færre bruker cannabis.
- Relativt få som har brukt andre narkotika.

Rus, trivsel og fritid

- Generelt: Alkoholbruk i alle fritidsmiljøer og uavhengig av skoletrivsel.
- Spesielt: Blant de få som direkte mistrives, øket alkoholbruk.
- Flertallsmisforståelse fremdeles gjeldende: Ungdom som ruser seg mye, tror det er vanligere enn det i virkeligheten er.

Foreldreregler

- De fleste foreldrene nokså restriktive i forhold sine barns alkoholvaner.
- Klar sammenheng mellom restriktive foreldreregler og mindre alkoholbruk og beruselse hos barna.

Dataspill

- Dataspill veldig utbredt, en av fem gutter på 10. klasse tilbringer daglig mye tid med off- eller onlinespill av ulike slag.
- En av fem gutter 10. klasse mener det går ut over skolen på en eller annen måte

INNLEDNING

Nasjonale trender

Alkoholforbruket blant ungdom viste i en periode frem mot 2003 en økende kurve, mens det de senere årene har vist en liten nedgang og stabilisering, i følge de årlige nasjonale ungdomsundersøkelsene (SIRUS, 2007). Etter maksimaltallene i 2003 med et årlig gjennomsnittlig forbruk på 5.55 liter ren alkohol for ungdom i Norge i alderen 15-20 år, er forbruket blitt gradvis redusert. I 2004 var tallene 4.97 l, i 2005 4.84 l og i 2006 4.38 l, mens det i 2007 var 4,83 l. Jentene har nærmet seg guttene med hensyn til mengde alkohol, men drikker fremdeles mindre enn guttene. I 2007 drakk jentene 4.10 l ren alkohol mot guttenes 5.73 l. Fra 15 til 20 år skjer det en gradvis økning fra 15-16 års alderen (2.46 l) til 19-20 års alderen (7.63 l; SIRUS, 2007).

Når det gjelder bruk av *narkotiske stoffer*, viser tall fra den nasjonale 2007-undersøkelsen blant 15-20 åringer at andelen som *noen gang* hadde brukt cannabis var ca. 11%. Siste års målinger foretatt i 2005, 2006 og 2007, viser også en nedgang fra 15% til 13% til 11% på landsbasis (SIRUS, 2007).

Når det gjelder *tobakksrøyking*, er det registrert at 5% av elevene på ungdomsskolen røyker daglig, mens 9% røyker av og til eller svært sjelden (Sosial- og helsedirektoratet, 2006). Andelen røykere har gått ned fra år 2000, da det var 10% dagligrøykere og 18% som røykte av og til eller svært sjelden. Det var ingen kjønnsforskjeller på andelen dagligrøykere i 2006.

Tidligere lokale ungdomsundersøkelser

Utviklingen av rusmønsteret i Bergen viste gjennom våre fire tidligere studier en viss tilbakegang når det gjelder hvor ofte ungdommene hadde rust seg i perioden 2002-2006, sammenlignet med "toppåret" 1999 (Skutle, Iversen & Sletteland, 1999; Skutle, Bolstad & Iversen, 2002; Skutle, Iversen & Bolstad, 2004, Skutle, Iversen, Bolstad & Knoff, 2006).

I 2004 så vi en liten bedring på *8. klassetrinnet* for begge kjønn sammenlignet med 1999- og 2002-undersøkelsene. Andelen av de som hadde vært tydelig beruset, var den laveste vi har registrert på de tre daværende måletidspunktene. Åtte av ti i 8. klasse hadde i 2004 aldri vært tydelig beruset. På *10. klassetrinnet* var det en nedgang i rusing for guttene, mens jentenes

situasjon var nokså lik 2002-bildet. Fra nesten 60% gutter i 2002 som svarte at de hadde vært tydelig beruset, var andelen vel 40% i 2004 og 2006.

I 2006-undersøkelsen var bildet ytterligere forbedret:

- Flere ungdommer som ikke drakk alkohol, og færre som drakk ofte.
- Flere som ikke hadde vært tydelig beruset på alkohol, og færre som ofte hadde vært tydelig beruset.
- Uendret debutalder på alkohol.
- Nedgang i sigarettøyking, økning i snusbruk
- Færre brukte cannabis.
- Relativt få som hadde brukt andre narkotika.

I tillegg til våre ungdomsundersøkelser foregår det en jevnlig vurdering av rusmiddelsituasjonen og rusmiddeltilgangen i Bergen i forhold nyere trender og endringsbilder, kalt "Føre Var" (Mounteney & Leirvåg, 2006; Flesland & Mounteney, 2008). Fokuset er på et bredt spekter av unge og unge voksne, - fra de helt unge og videre oppover. Det ble registrert en svak økning i alkoholbruk fra 2007 til 2008, basert på omsetningstall for alkohol i Bergen. De såkalte "kjentmennene", som er en utvalgt lærergruppe ved bergenskolene med et spesielt fokus på rusmiddelbruk, rapporterte om ingen endring i alkoholbruk fra 2007-2008, men en liten økning i tilgjengelighet av alkohol blant skoleungdom, likt situasjonen fra 2005 til 2006.

I våre ungdomsundersøkelser inngår *ynge ungdom*, 13-14-åringer (8. klassetrinnet) og 15-16-åringer (10. klassetrinnet), som således ikke sier noe om *eldre ungdomsgrupper* eller *unge voksne*. Mediene bruker ofte dramatiske overskrifter om ungdom og narkotikabruk, da ofte knyttet til eldre ungdom. Våre resultater støtter lite opp om at narkotika har vært et stort problem blant den yngre ungdomsgruppen i Bergen. Enkelte undermiljøer har nok forekommet, men det er ingenting som tyder på at dette er et utbredt fenomen. Alkohol har vært, og er fremdeles, vårt klart mest utbredte rusmiddel blant ungdom, og representerer den aller største utfordringen for oss.

Forut for årets undersøkelse var vi spente på om vi fremdeles kan se en positiv utvikling, fra 2006 og frem til i dag. Det gjelder i forhold til både alkohol, røyking og narkotika. Vi vil også denne gangen se på hvilke sammenhenger det er mellom rusmiddelbruken og en rekke ytre og indre faktorer, fra foreldreregler til ulike andre miljøforhold. På slutten vil vi også komme inn på ungdommenes syn på sitt nærmiljø og fritidssituasjon.

METODE OG GJENNOMFØRING

Utvalg og deltakerne

I årets undersøkelse deltok 20 skoler fra Bergens ulike bydeler. To skoler som også skulle ha vært med, kunne ikke gjennomføre på grunn av komplikasjoner i forbindelse med streiken på forsommeren 2008. Undersøkelsen omfattet alle elever i 8. og i 10. klasse på disse skolene. Det var ca. 11% fravær fra skolen den aktuelle undersøkelsesdagen. Deltakelsesprosenten blant de fremmøtte på undersøkelsesdagen var 99,6 % med til sammen 3721 elever. Kjønnfordeling en på de to klassetrinnene var jevn: I 8. klasse var det 50% gutter og 50% jenter, og i 10. klasse 52,8% gutter og 47,2% jenter. Vi tar det forbehold at undersøkelsen kun gir et bilde av den ungdomsgruppen som deltok, og ikke kan si noe om situasjonen for fraværgruppen.

Ti av årets skoler var også med i undersøkelsene i 1999 og i 2006, som den gang omfattet totalt 11 skoler. Åtte av de elleve skolene deltok også i både 2002 og 2004. Skolene som av ulike grunner ikke deltok enkelte av årene, utpeker seg ikke som avvikende på sentrale variabler som bruk av alkohol, røyk og illegale rusmidler. Dette muliggjør en sammenligning mellom de ulike utvalgene på de fire tidspunktene. Alle 2008-resultater vil således omfatte alle tjue deltakende skoler i 2008. Dette vil gi et enda mer representativt bilde av rusmiddelsituasjonen blant ungdom enn tidligere, med flere deltagende skoler, flere bydeler representert, og med nesten doubling av antall deltagere. Sammenlikninger med de tidligere årene vil bli spesielt kommentert dersom de avviker fra tallene for de ti skolene som har vært med tidligere.

Framgangsmåte

Ungdommene besvarte et spørreskjema i løpet av en skoletime. Spørsmålene handlet om rusmiddelvaner, grad av tilgjengelighet til rusmidler, foreldreregler, fritidsaktiviteter og skoletrivsel, og opplevelse av andres rusmiddelvaner. Vi har i år også spurt om spillaktivitet og skoleskulk. De fleste spørsmålene har vært benyttet i mange tilsvarende undersøkelser tidligere og har vist seg å være pålitelige mål på ungdommers rusvaner og holdninger til rus. Det er spørsmål som er standardiserte, og mye brukt i nasjonal og internasjonal forskning. De gir derved et godt grunnlag for sammenligning med lignende undersøkelser. Vi viser kun en samlet oversikt for alle skolene som har deltatt i undersøkelsen. Det må derfor alltid tas i betraktning at dette er gjennomsnittstall og at det derfor kan forekomme variasjoner mellom de enkelte skolene.

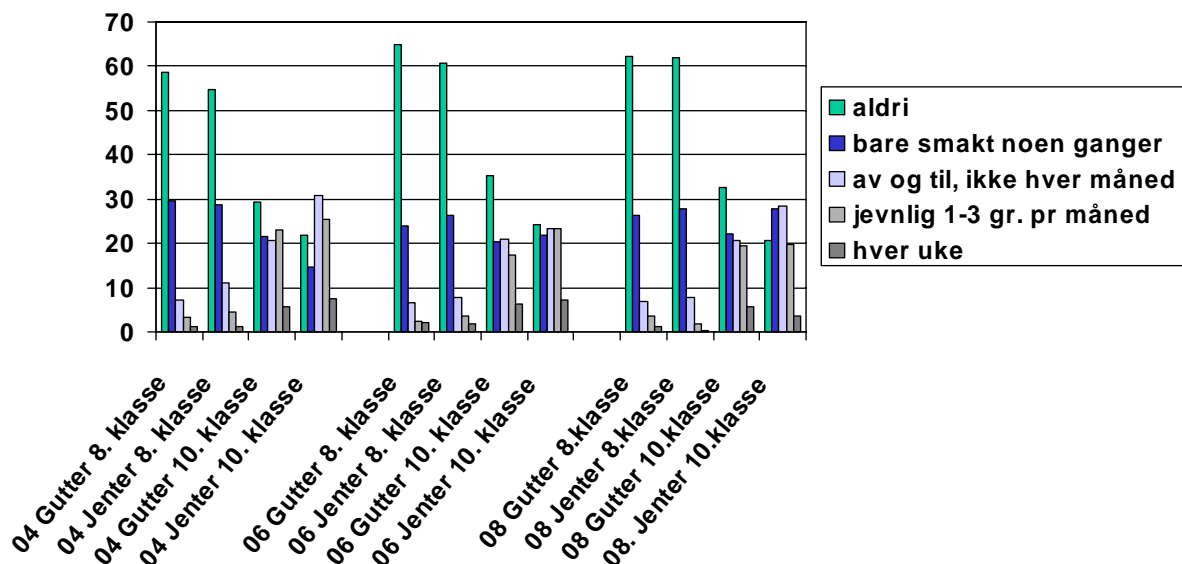
RESULTATER

Hvor ofte drikkes det alkohol?

Situasjonen i 2008

På 8. klassetrinnet i 2008 har 38% av begge kjønn smakt eller drukket alkohol, (figur 1), fordelt slik: 27% har bare smakt alkohol *noen ganger*, 7% drikker *av og til*, 3% *1-3 ganger i måneden*, og 1% drikker *ukentlig*.

**Figur 1. Hvor ofte det drikkes alkohol. Prosent
2004-06-08**

På 10. klassetrinnet i 2008 var det som forventet en betydelig større andel som hadde smakt eller drukket alkohol sammenlignet med 8. klasse (figur 1), spesielt blant jentene. Sekstisju prosent av guttene på dette trinnet drikker nå alkohol, mot 79% blant jentene. Blant guttene drikker 25% nokså jevnlig, det vil si fra en gang i måneden og oppover. Tilsvarende tall for jentene er 23%. Mindre grupper, 6% av guttene og 4% av jentene, drikker alkohol ukentlig ved utgangen av 10. klasse.

Fra 8. til 10. klasse er det altså mer enn en halvering av antall ungdommer som ikke har drukket alkohol: fra 62% avholdende på 8. klassetrinnet til under 30% på 10. klassetrinnet. De fleste som drikker i 8. klasse, gjør det forholdsvis sjelden. På 10. klassetrinnet er drikkefrekvensen økt betydelig. En mindre gruppe drikker ukentlig: ca. en av tjue.

Endringer 2004-2008

Andelen ungdommer som var avholdende fra alkohol, som økte fra 2004 til 2006, holdt seg til 2008 for 8. klassetrinn, mens det var en liten tilbakegang for 10. trinn. Imidlertid var andelen unge som oftest hadde brukt alkohol lavere for alle grupper i 2008 enn både i 2004 og 2006.

På *8. klassetrinnet* var det:

- i 2004: 59% gutter og 55% jenter var avholdende
- i 2006: 65% gutter og 61% jenter var avholdende
- i 2008: 62% avholdende for begge kjønn

På *10. klassetrinnet* var tilsvarende tall:

- i 2004: 29% gutter og 22% jenter var avholdende
- i 2006: 35% gutter og 24% jenter var avholdende
- i 2008: 33% gutter og 21% jenter var avholdende

Det er en nedgang i andelen jenter som drikker ofte og jevnlig, her definert som *2-3 ganger i måneden eller oftere*, mens guttene er stort sett som i 2006:

På *8. klassetrinn* var prosentene

- I 2004: gutter 4,6 og jentene 5,6
- I 2006: gutter 4,5 og jenter 5,3
- I 2008: gutter 4,8 og jenter 2,2

På 10. klassetrinn var tallene:

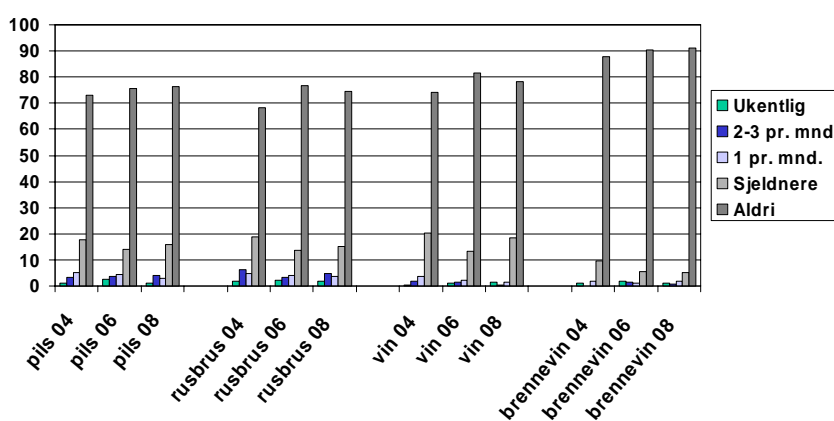
- I 2004: gutter 28,7 og jentene 32,8
- I 2006: gutter 23,8 og jenter 30,4
- I 2008: gutter 24,9 og jenter 23,3

Andelen jenter som drikker alkohol jevnlig er altså redusert med nesten 10 prosent fra 2004 til 2008. Nå er de nede på guttenes nivå.

Typer alkohol

I dette avsnittet vil vi se nærmere på *hvor ofte* og *hvilke typer alkohol* som ungdommen har drukket, og om det er endringer i mønsteret over tid. Figur 2 viser hyppighetsfordelingen på de ulike alkoholsortene for guttene i 8. klasse. Tilsvarende tall fra undersøkelsene i 2004 og 2006 er tatt med for å vise utviklingen. Som vi ser, er pils/øl og rusbrus de mest populære alkoholtypene blant de yngste. Når det gjelder pils og brennevin er andelen gutter som aldri har drukket noe større, mens den for rusbrus og vin er noe mindre enn i 2006. De fleste som drikker alkohol, gjør det forholdsvis sjeldent.

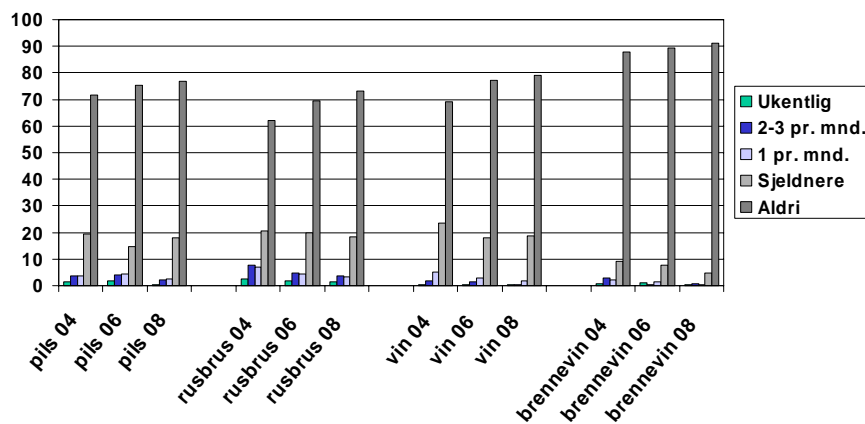
Figur 2. Frekvens alkoholbruk 8. klasse gutter. Prosent 2004, 2006 og 2008

For jentene på 8. klassetrinnet finner vi en ytterligere økning av andelen som aldri har drukket for alle typene alkohol, og likedan en reduksjon i andelen som oppgir å drikke alkohol jevnlig (2-

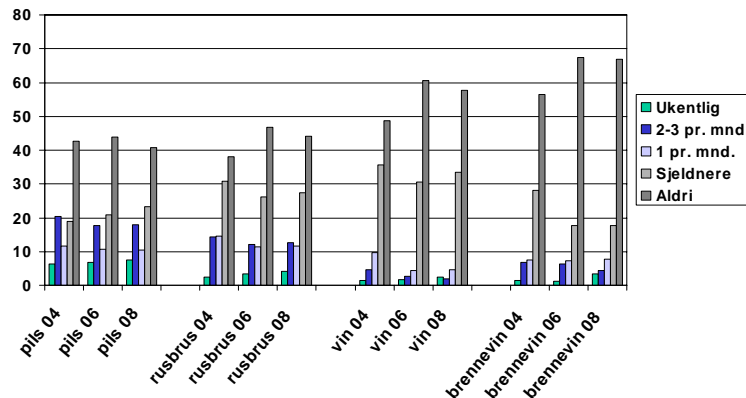
3 ganger i måneden eller oftere; se figur 3). Pils og rusbrus er noe mer brukt enn vin og brennevin også blant jentene på dette trinnet.

Figur 3. Frekvens alkoholbruk 8. klasse jenter. Prosent 2004, 2006 og 2008

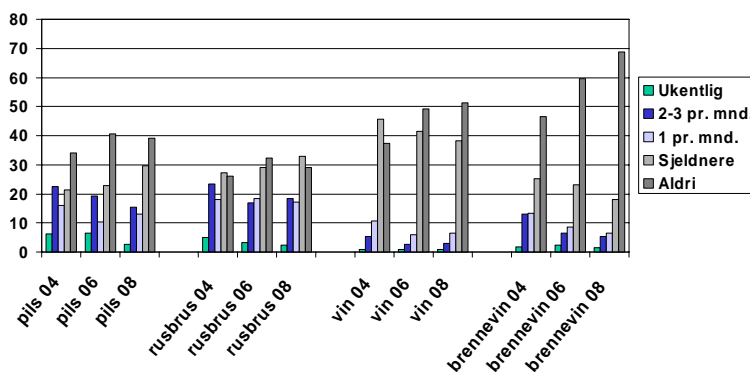
På 10. klasses trinnet blant guttene er det øl som foretrekkes av de fleste som drikker: vel 7% drikker øl ukentlig mot 4% for rusbrus (figur 4). Det er svært små forskjeller hensyn til hvor stor andel som drikker 2-3 ganger i måneden eller oftere sammenlignet med situasjonen de tidligere årene, og det gjelder alle de fire alkoholtypene. Her er det en liten forskjell for de ti opprinnelige skolene, der 70% aldri hadde drukket brennevin, en større andel enn i 2006.

Figur 4. Frekvens alkoholbruk 10. klasse gutter. Prosent 2004, 2006 og 2008

Blant jentene på 10. klassetrinnet (figur 5) ser vi en hovedsakelig positiv utvikling fra 2006: en økning av andelen avholdende jenter på de sterkeste alkoholtypene, og en nedgang i hyppig drikkefrekvens. Pils og rusbrus er det som drikkes oftest, som blant guttene. Det er kun små kjønnsforskjeller når det gjelder hva som drikkes.

Figur 5. Frekvens alkoholbruk 10. klasse jenter. Prosent 2004, 2006 og 2008

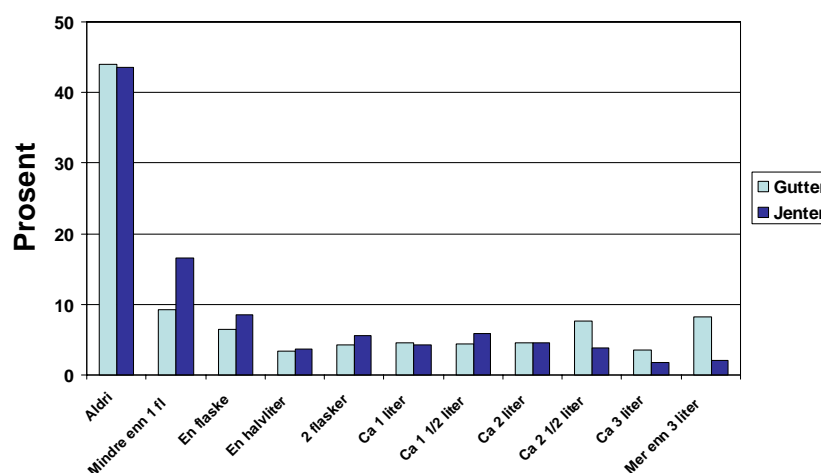

Alkoholmengde

Vi har som i 2006 også spurt om mengde alkohol som drikkes. Blant 8. klassingene er det ganske små mengder som konsumeres av de fleste som angir at de drikker alkohol.

Blant 10. klassingene ser vi en større spredning av mengder som drikkes (figur 6). Vi velger her å presentere figuren for øl, den mest benyttede alkoholsorten, for 10. klasse. Her presenteres prosentandelen ungdommer som har drukket de respektive mengdene. Over halvparten har aldri drukket eller drukket mindre enn en flaske øl sist de drakk. De fleste som drikker, konsumerer betydelig mer enn en flaske med pils. Spredningen går fra dette nivået og opp til 10 flasker eller mer, med de fleste plassert mellom disse ytterpunktene. Tolv prosent av jentene og 24 prosent av guttene hadde drukket 2 liter eller mer sist de drakk øl.

**Figur 6. Hvor mye drukket siste gang, øl:
10. klasse.**

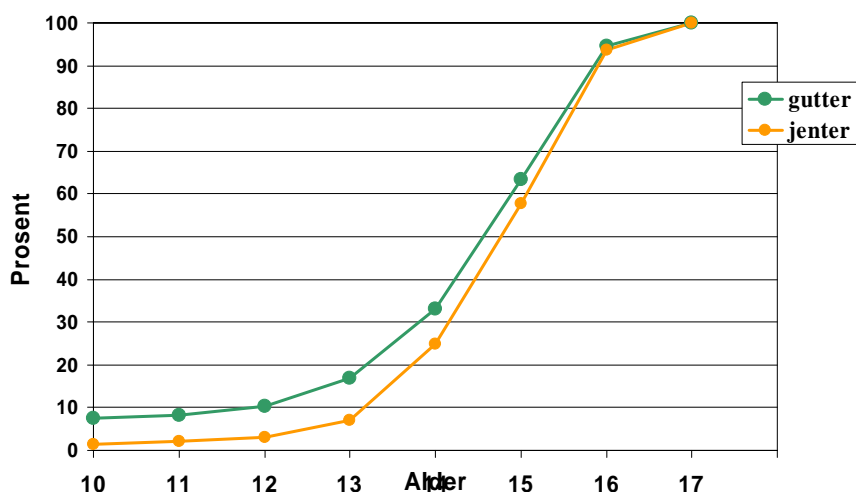
Som vi har vist tidligere, drikker jenter omtrent like ofte som gutter. Men når de drikker, er det guttene som drikker desidert mest, omtrent dobbelt så mye. Imidlertid, på bakgrunn av at jenter gjennomsnittlig har lavere kroppsvekt og lavere alkoholforbrenning enn guttene, kan vi forvente at jentenes alkoholkonsentrasjon i blodet ("promillenivå") er betydelig høyere enn guttenes, når de drikker samme mengde. Dette gjør dem mer sårbare enn guttene for negative alkoholrelaterte konsekvenser; kroppslig, psykisk og sosialt.

Debutalder - alkoholbruk

Debutalder: Hvor gammel de var da de drakk så mye som minst en standard alkoholenhet (en liten flaske pils eller rusbrus, ett glass vin eller en drink brennevin). Dette er en definisjon som ofte er brukt i tilsvarende undersøkelser. Debuttallene for de to klassetrinnene er ikke direkte sammenlignbare. Gjennomsnittstall for de yngste vil alltid bli lavere fordi de som har debutert er yngre. Mange i de eldste aldersgruppene har "debutert" senere og på den måten presses gjennomsnittet opp. Vanligvis oppgis gjennomsnittlig debutalder for alkohol, et mål som ikke sier noe om spredningen i tallmaterialet. I denne undersøkelsen er den gjennomsnittlige debutalder for gutter 10. klasse 13,7 år (13,9 i 2006, 13,8 i 2004 og 13,7 i 2002) og for jenter 14,1 år (13,8 i 2006, 14,0 i 2004 og 13,8 i 2002). Forskjellene sees som tilfeldige svingninger rundt en ganske stabil gjennomsnittlig debutalder for pils på omtrent 14 år.

Det viser seg imidlertid at gjennomsnittstall for kjønnene kan kamuflere det faktum at noen gutter starter tidligere, og at gutter dermed debuterer over en noe lengre periode enn jenter. Når jentene først debuterer, gjør de mer "i samlet flokk". Vi viser spredningen i debutalderen for gruppen med 10. klassinger. Figur 7 gir en oversikt over de gruppene som allerede har debutert med alkohol, 58% av guttene, og 66% av jentene: Hvordan ser aldersspredningen for alkoholdebut ut. Figurene er basert på kumulative prosenter, som betyr at tallene angir alle som på hvert av alderstrinnene har debutert (inkludert tallene fra yngre alderstrinn).

Figur 7. Debutalder alkohol for 10. klasse
(for de 58% gutter og 66% jenter som har debutert)

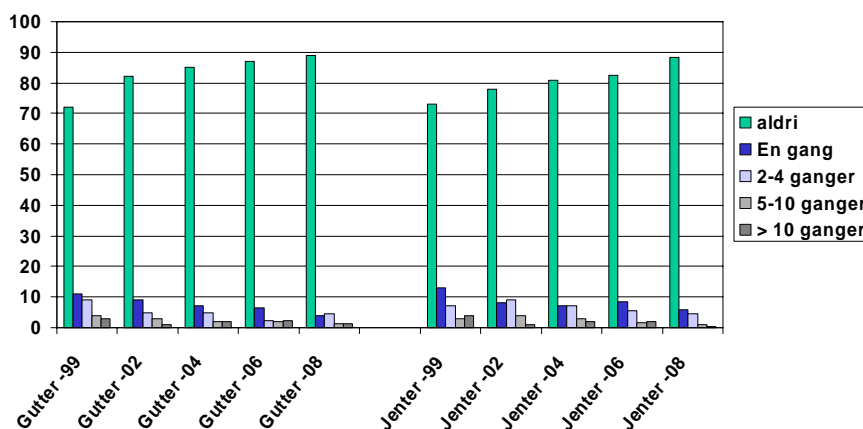

Tydelig beruset

Spørsmålet lyder: "Hvis du tenker spesielt på de siste seks månedene, hvor mange ganger har du drukket så mye alkohol at du tydelig har kjent deg beruset?"

Figur 8 viser utviklingen gjennom våre fem undersøkelser, fra 1999 til 2008. Utviklingen har vært positiv ved at en større andel etter hvert *ikke* har vært tydelig beruset. På 8. klasses trinnet er det 89% av guttene og 88% av jentene som i 2008 ikke har vært tydelig beruset, mot tilsvarende tall i 1999 på 72% for gutter og 73% for jenter. På den andre siden av skalaen, med hyppig rusing, ser vi en tydelig nedgang fra 1999 til 2002. Nivået holdt seg omtrent likt i 2002, 2004 og 2006, og igjen en liten, positiv endring fra 2006 til 2008: Sett over hele perioden: Sju prosent av både jenter og gutter hadde vært beruset mer enn fire ganger i 1999, mot 3,6% av guttene og bare 1,1% av jentene i 2008.

Figur 8. Tydelig beruset siste halvår 8. klasse. Prosent
Sammenligning av undersøkelser i 1999, 2002, 2004, 2006 og 2008

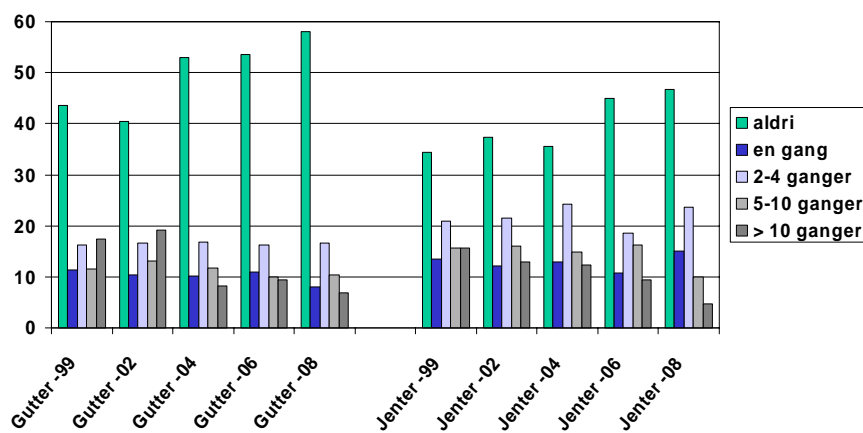

Figur 9 viser tilsvarende utviklingstrekk for 10. klassingene. Femtiåtte prosent av guttene har i 2008 *ikke* vært tydelig beruset siste halvår, mot 54 og 53 prosent i henholdsvis 2006 og 2004, og betydelig flere enn i 1999 (44%) og i 2002 (40%). Sytten prosent har i 2008 vært beruset mer enn fire ganger (19% i 2006, og hele 32% i 2002). Den hyppigste rusingen (> 10 ganger) ligger nå på 7%, - samme som i 2006 og 2004 (ca. 9%), og betydelig lavere enn ved målingene i 1999 (17%) og i 2002 (19%).

Dette viser en svært positiv utviklingstrend, og spesielt blant jentene. Knappe 15% av jentene har vært beruset mer enn fire ganger siste seks måneder, mot 26% i 2006 og hele 31% i 1999. Fortsatt er det flere jenter enn gutter som har vært tydelig beruset (53% vs. 42%). Men alt i alt ser vi en klart positiv utvikling for begge kjønn.

Bildet er likt når vi bare ser på de ti skolene som var med i tidligere undersøkelser.

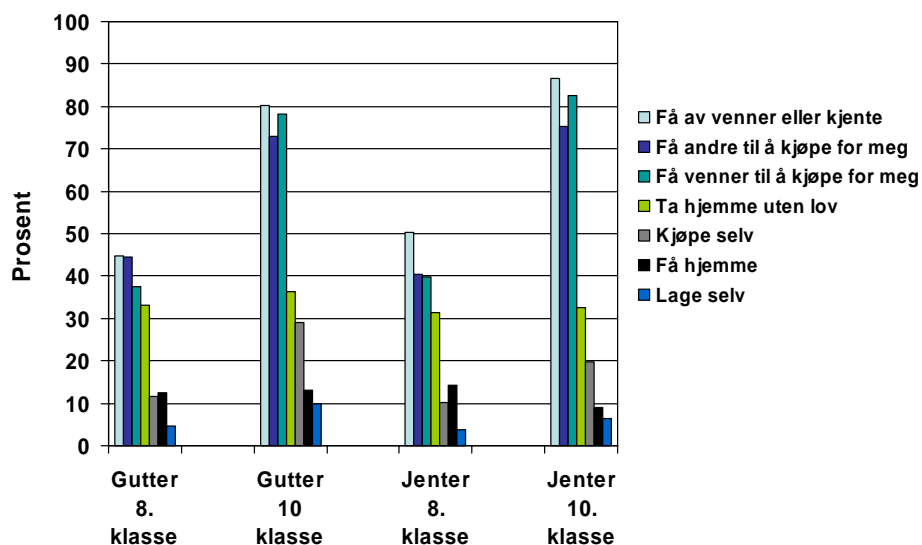
Figur 9. Tydelig beruset siste halvår 10. klasse. Prosent
Sammenligning av undersøkelser i 1999, 2002, 2004, 2006 og 2008

Hvordan kan alkoholen skaffes?

De siste 9 årene har det vært en stabil trend: Jenter i 8. klasse, får alkohol som oftest av venner og kjente (figur 10). Flere jenter enn gutter har dette som en hovedkilde. De nest vanligste kildene er å få andre eller få venner til å kjøpe for seg, hos begge kjønn. Et mindretall oppgir at de får alkohol hjemme, ca. 12 til 14% av både gutter og jenter på dette alderstrinnet.

Figur 10. Alkoholikilder - 2008

Kildemønsteret i 10. klasse er mye det samme som i 8. klasse, selv om flere nå bruker alkohol. Å få fra andre, eller å få andre eller venner til å kjøpe for seg, er fremdeles de vanligste kildene, som tidligere. Tretti prosent av guttene og 20% av jentene oppgir at de selv vil kunne kjøpe alkohol, hvis de skulle ønske å få tak i alkohol. Dette har heller ikke endret seg vesentlig de siste årene. Tretten prosent av guttene og ni prosent av jentene angir at de i 2008 vil kunne få alkohol hjemme, - merkelig nok blant jenter flere på 8. enn på 10.klasse. Tallene for de siste årene har variert mellom 5 og 10 prosent, så her er det en liten økning. Ca. en tredjedel av ungdommene tar alkohol hjemme. Lovverket er klart: Det er ulovlig for foreldre å skjenke ungdom, selv om det er i hjemmet/i ramme av familiefest.

Alkoholrelaterte vansker

Fokus er her på om de unge noen gang er kommet i vanskeligheter av ulike slag fordi de har drukket for mye alkohol, for eksempel krangel eller slagsmål, problemer i forhold til venner eller foreldre, eller dårlige seksuelle erfaringer i rus. På 8. klassetrinnet er det ca. 6% som angir minst ett slikt problem, en halvering fra 2006. Det dreier seg om en andel mellom null og to prosent for hvert enkelt av de beskrevne problemene på 8. klassenivået (tabell 1).

På 10. trinnet er problemomfanget større, men likevel klart redusert i forhold til nivået i 2006. Tjueseks prosent har opplevd ett eller flere problem som følge av alkoholbruk. Jentene angir noe oftere enn guttene alkoholrelaterte vansker av ulike slag (29% mot 24%). De ligger høyere enn guttene på 6 av de 11 problemområdene.

De vanligste vanskene hos *gutter* er krangel (11%), slagsmål (9%), skader på klær og verdigjenstander (6%), problem i forhold til foreldre (7%), samleie uten prevensjon (7%) og problem i forhold til politiet (6%).

Jentene skårer høyest på krangel (12%), skader på klær og gjenstander (9%), problem i forhold til foreldre (9%), mistet penger eller verdisaker (7%), og problem i forhold til venner (7%).

Dessuten: 5% av jentene har hatt sex uten prevensjon, og 5% av jentene har hatt ufrivillig sex eller sex som de angreir etterpå.

Tabell 1: Kommet i vansker noen gang fordi drukket for mye alkohol (%). Bergen 2008. Alle skoler (N=3696).

	8.kl		10.kl	
	gutter	jenter	gutter	jenter
Krangel	2	2	11	12
Slagsmål	2	1	9	3
Skade på klær/verdigjenstander	1	1	6	9
Mistet penger/verdisaker	1	1	7	7
Problem i forhold til foreldre	1	1	7	9
Problem i forhold til venner	1	2	4	7
Problem i forhold til lærer/skole	0	0	2	0
Problem med politiet	1	0	6	3
Utsatt for ulykke/skader	1	0	3	2
Samleie uten prevensjon	2	1	7	5
Ufrivillig/angret sex	1	1	4	5

Det at vi ser en slik reduksjon i opplevde vansker, kopler vi til reduksjonene av andelene som har vært tydelig beruset, og som ofte har vært tydelig beruset.

Sammenhenger mellom omfanget av alkoholrusing og alkoholrelaterte vansker er helt klar.

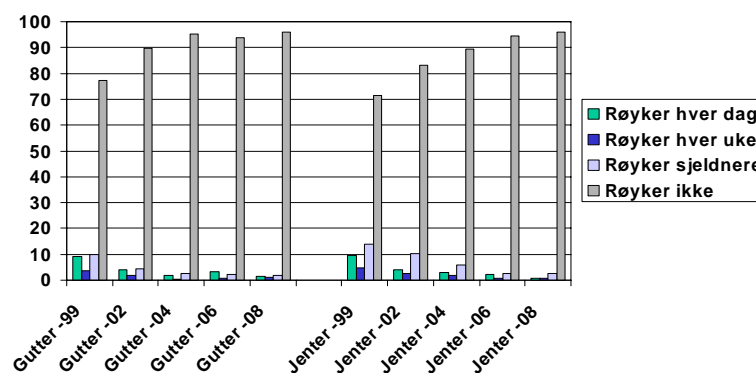
Jenter: Blant de som har vært beruset mer enn 10 ganger siste halvår kommer 50% av jentene i krangel, 50% av jentene har skader på klær og gjenstander, 50% har mistet penger eller verdisaker, 35% har hatt problem i forhold til foreldre, 40% har hatt sex uten prevensjon og 35% angreir på sex eller har hatt ufrivillig sex.

Blant *guttene* med et slikt beruselsesmønster er det tilsvarende 40% som kommer i krangel, 40% som havner i slagsmål og tilsvarende gruppe som får problem i forhold til politiet, 32% som mistet penger eller verdisaker, 49% som har hatt ubeskyttet sex og en 25% som angreir på sex eller har hatt ufrivillig sex.

Tobakksrøyking

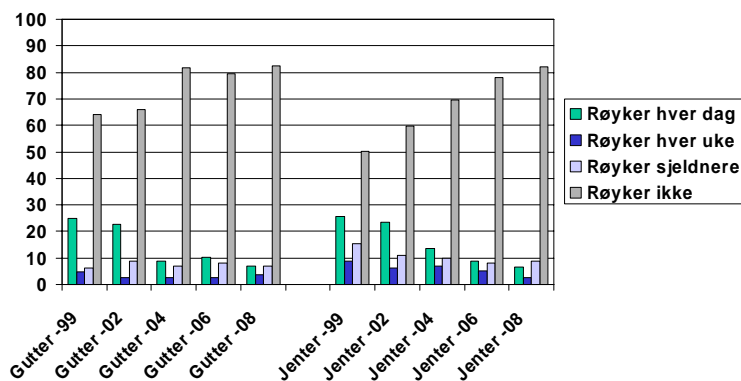
Også med hensyn til røyking har utviklingen fra 1999 til 2008 vært positiv (figur 11 og 12). I 2008 var kun ca. en prosent på 8. *trinnet* dagligrøykere, i 1999 var tallet ca. 10%, ingen kjønnsforskjell. Andelen ikke-røykere har økt jevnt i denne perioden, fra 77% blant guttene i 1999 til 96% i 2008, tilsvarende for jentene: 71% i 1999 til 96% i 2008. Det er altså nå omtrent like mange ikke-røykere og dagligrøykere blant gutter og jenter på dette trinnet.

Figur 11. Frekvens tobakksrøyking 8.klasse. Prosent
Sammenligning av undersøkelser i 1999, 2002, 2004, 2006 og 2008

Det er nå også langt flere 10. *klassinger* som ikke røyker og langt færre dagligrøykende, for begge kjønn (figur 12). Det er nå ca. 83% ikke-røykere og i underkant av 7% dagligrøykere, en liten bedring fra 2004 og 2006 for guttene. Jentene på dette trinnet viser fortsatt en jevnt positiv utvikling i begge ender av røykeskalaen: færre dagligrøykere og flere ikke-røykere.

Figur 12. Frekvens tobakksrøyking 10. klasse. Prosent
Sammenligning av undersøkelser i 1999, 2002, 2004, 2006 og 2008

Andelen dagligrøykere er halvert nesten to ganger siden de to første målingene i 1999 og 2002, og jentene røyker ikke lenger oftere eller mer enn guttene, kjønnsforskjellen er borte.

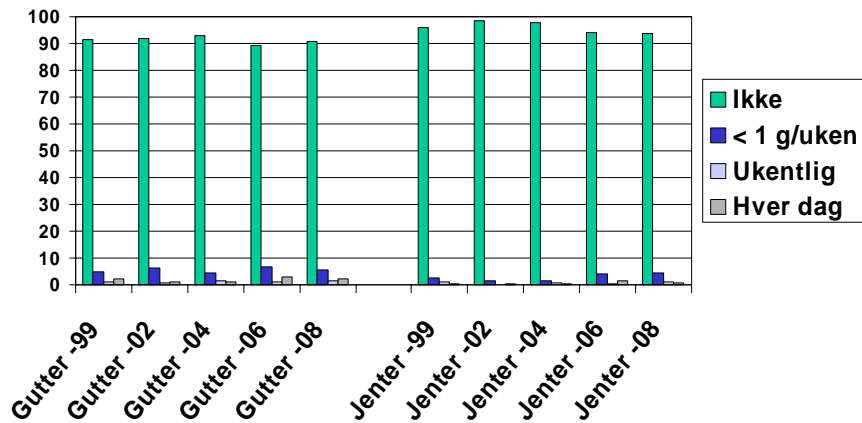
Røyking og rusing

Blant dagligrøykende 10. klassinger har 68% vært beruset fem eller flere ganger siste halvår. Blant de ikke-røykende 10. klassingene var tilsvarende tall 7%. Og omvendt: Blant de som hadde vært tydelig beruset mer enn 10 ganger siste halvår, var 45% dagligrøykere. Blant de som ikke ruset seg på dette trinnet, var andelen dagligrøykere 1%. Tallene taler for seg selv.

Snusing

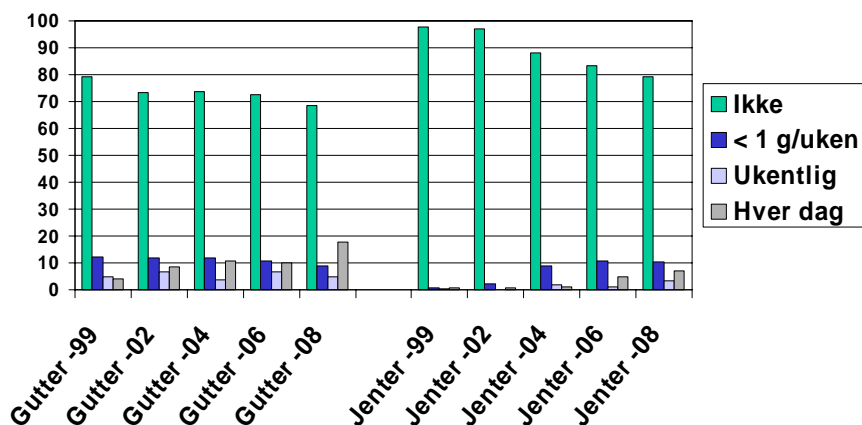
Det har vært en betydelig økning i bruk av snus på ungdomsskolen både for gutter og jenter i 10. klasse, mens bildet i 8. klasse stort sett har vært uendret de siste ni årene (se figur 13 og 14). Fra 1999 til 2008 har andelen gutter i 10 klasse som har brukt snus økt fra 20% til over 31%. Andelen dagligsnusere i denne gruppen har gått opp fra 4% i 1999 til nesten 18% i 2008, nesten en dobling fra for to år siden.

Figur 13. Bruk av snus 8. klasse. Prosent
Sammenligning av undersøkelser i 1999, 2002, 2004, 2006 og 2008

Vi ser også en tydelig økning blant jenter i 10. klasse fra situasjonen i 1999 og 2002, både i andelen som har brukt snus, og i andelen dagligbrukere (figur 14). Denne trenden har blitt enda tydeligere fra 2006 til 2008. I 2006 var det 6% av jentene i 10. som brukte snus ukentlig eller daglig, mot over 10% i 2008. Blant jenter i 8. klasse så vi en økning i andelen dagligbrukere fra 2004 til 2006. Denne er svakt redusert fra 2006 til 2008.

Figur 14. Bruk av snus 10. klasse. Prosent
Sammenligning av undersøkelser i 1999, 2002, 2004, 2006 og 2008

Andre rusmidler/legemidler

Ungdommene er også blitt spurt om de har prøvd andre typer rusmidler eller stoffer, inkludert ulike narkotika, sniffing, samt beroligende/søvnfremmende og sterke smertestillende legemidler. Spørsmålsformuleringen er om de noen gang har brukt, etterfulgt av spørsmål om bruksfrekvens for hvert enkelt rusmiddel/legemidler. Til forskjell fra i de tidligere undersøkelsene, er i 2008 alle elevene bedt om å besvare disse spørsmålene.

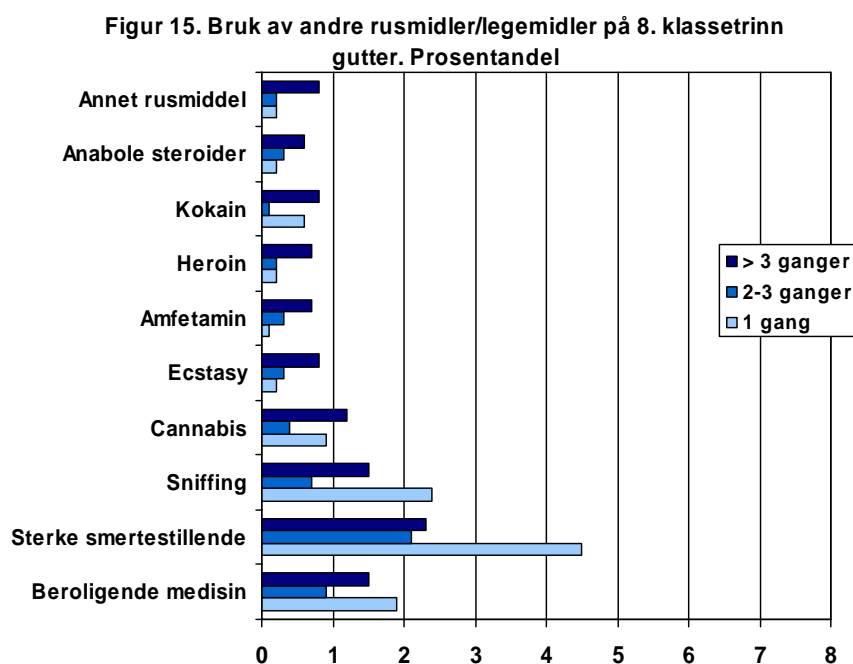
8. klasse: 17% av jentene, og 14% av guttene på dette trinnet svarte at de noen gang hadde brukt andre stoffer (inkludert medisiner) enn alkohol, mot 7% for begge kjønn i 2006.

10. klassingene: 27% av guttene og 28% av jentene svarte bekreftende på spørsmål om bruk av andre stoffer, mot 14% av guttene og 12% av jentene i 2006. De aller fleste som oppga bruk av andre stoffer hadde brukt ett, mens tre prosent oppga å ha brukt tre eller flere andre rusmidler enn alkohol. Den store økningen skyldes at de har angitt økt bruk av legemidler, og i mindre grad en økning i lavfrekvent sniffing (1-3 ganger). Vi ser en nedgang i bruk av alle andre illegale rusmidler, med unntak for gutter i 10 klasse. Åtti prosent av de som oppgir bruk av legemidler har fått dem på resept fra lege eller fra foreldrene sine.

Årsaken til at tallene for legemiddelbruk, og sannsynligvis for den lavfrekvente sniffingen, er større i 2008, skyldes en endring i måten spørsmålene er blitt stilt på. I tidligere undersøkelser innledet vi delen om bruk av andre stoffer med et ja/nei-spørsmål om hvorvidt de noen gang hadde brukt andre rusmidler enn alkohol. De som svarte "nei" på dette spørsmålet ble bedt om å hoppe over de følgende spørsmål om bruk av enkeltstoffer, inkludert beroligende/søvnfremmende og sterke smertestillende legemidler. *I 2008-undersøkelsen er alle blitt bedt om å besvare disse spørsmålene. Således er alle elevene inkludert i disse spørsmålene, og tallene gir dermed et riktigere bilde av omfanget av slik medisinbruk.*

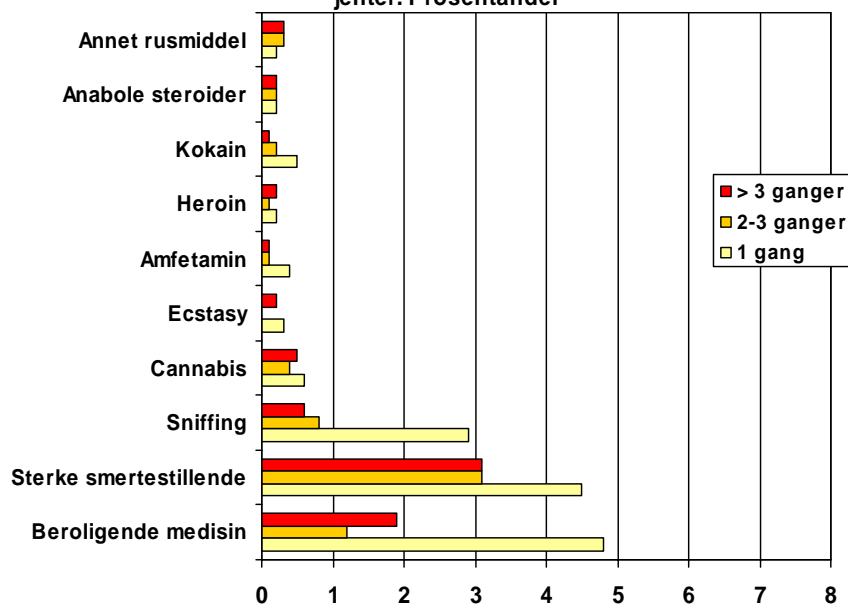
Det er alltid usikkert å si noe om trender når tallene er så lave som tilfellet er når det gjelder andre rusmidler. Det er også muligheter for at det er noen som prøver å "skryte på seg" narkotikabruk. På den annen side kan tallene omfatte noen ungdommer som er i ferd med å eksperimentere med hardere stoffer. Her gjelder det altså å balansere bildet så godt som mulig, ikke å være naiv, men heller ikke se bort fra mulige feilkilder. For eksempel var det 14 ungdommer som har svart konsekvent høyeste alternativ på alkoholbruk, alkoholberuselse og bruk av alle andre rusmidler, og disse er tatt ut av materialet før vi gjorde analysene, fordi sannsynligheten er svært høy for at besvarelsene var useriøse.

Figurene 15 til 18 viser søyler for de som oppgir å ha brukt de respektive stoffene. Merk at skalaen på figurene bare går til åtte prosent, og at det derfor stort sett er mellom 91-99% av ungdommene som ikke har brukt disse stoffene. De avholdende er således ikke inkludert i figurene. Figur 15 og 16 viser situasjonen på 8. klassetrinnet for henholdsvis gutter og jenter, fordelt på hvor ofte de har brukt forskjellige rusmidler. Det er, som nevnt over, noe usikkert hva som ligger i disse tallene. Vår gjennomgående erfaring er imidlertid at det store flertallet av ungdommer besvarer disse undersøkelsene svært pliktoppfyllende og nøyaktig. Bortsett fra legemidler og sniffing (se forklaring over) er det en nedgang i bruk av alle stoffer fra 2006.

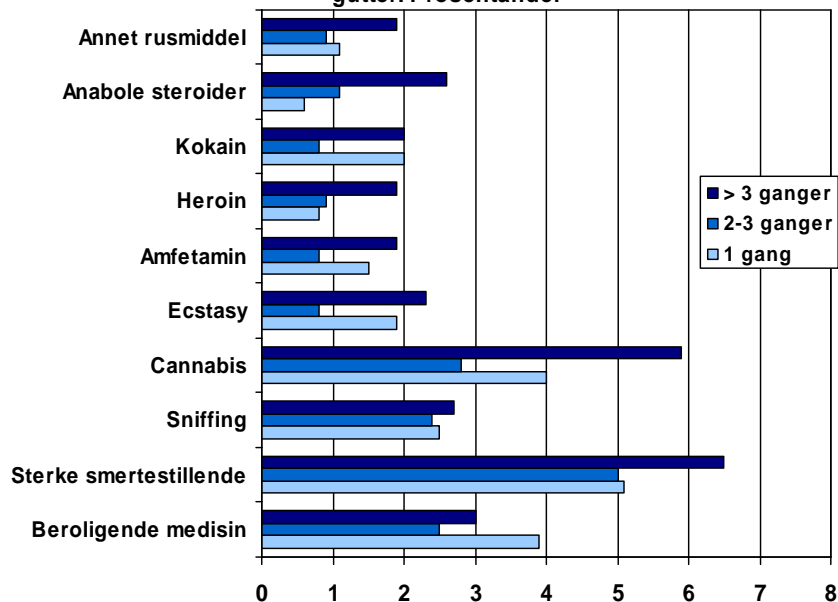
I ett av fem tilfeller der medisinbruk bekreftes, er dette ikke legalt foreskrevet til vedkommende ungdom, eller gitt av foreldre. Om dette er "låning" av mors eller fars piller for å lindre smerte, angst eller uro, hjelp for søvnproblemer, eller for å oppnå en ruseffekt, er vanskelig å si. Men det bør gi grunnlag for ettertanke. Vi synes også at den "legale" bruken av beroligende/søvnfremmende og sterke smertestillende legemidler er ganske høy. Totalt ser vi at over 3% av guttene og knappe 8% av jentene i 8. klasse har brukt beroligende eller søvnfremmende. For sterke smertestillende er tallene nesten 9% og 11%.

**Figur 16. Bruk av andre rusmidler/legemidler på 8. klassetrinn
jenter. Prosentandel**

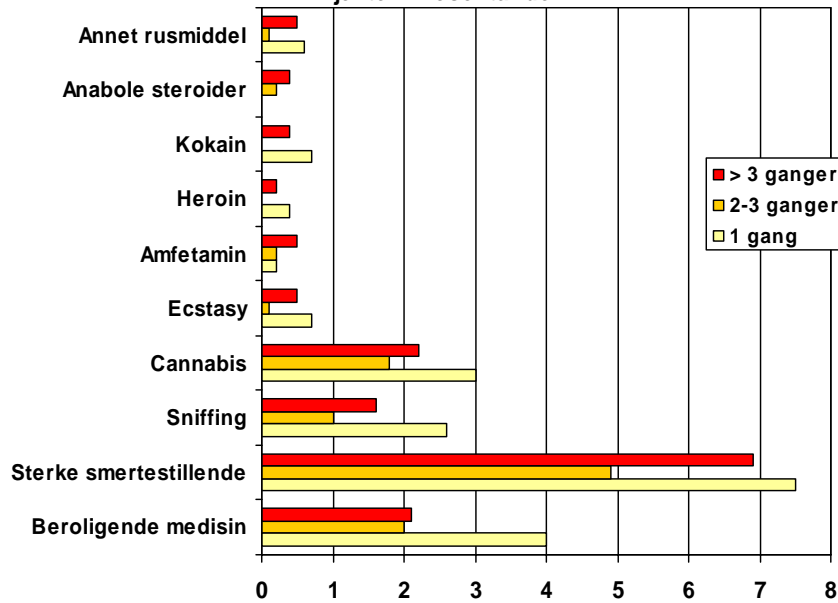
I 10. klasse har andelen gutter som har brukt andre rusmidler/legemidler økt fra 2006 for alle typene (figur 17). Det er verdt å merke seg at det er forholdsvis mange, nesten seks prosent, som har brukt cannabis mer enn tre ganger. Nesten 10% har brukt beroligende, og over 16% sterke smertestillende (80% av disse på resept/fra foreldre). Nesten åtte prosent har sniffet.

**Figur 17. Bruk av andre rusmidler/legemidler på 10. klassetrinn
gutter. Prosentandel**

Situasjonen for jentene i 10. klasse (figur 18) viser nedgang fra 2006 for alle stoffer unntatt legemiddel og sniffing (se forklaring over). Åtte prosent har brukt beroligende, og over 19% sterke smertestillende (80% resept/foreldre). Vel fem prosent har sniffet.

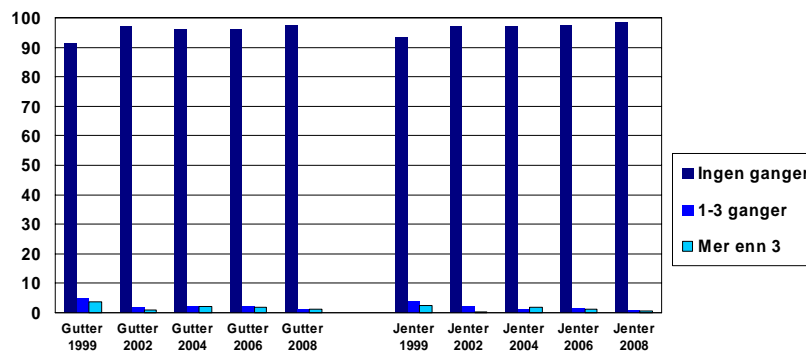
**Figur 18. Bruk av andre rusmidler/legemidler på 10. klassetrinn
jenter. Prosentandel**

Spesielt fokus på endring av cannabisbruk

De to neste figurene viser utviklingen fra 1999 til 2008 angående bruk av cannabis på de to alderstrinnene for begge kjønn på hvert klassetrinn. På 8. trinnet ser vi at "aldri"-søylene er stabilt høye, og faktisk noe økende, og i 2008 altså lavere enn vi har sett tidligere (figur 19).

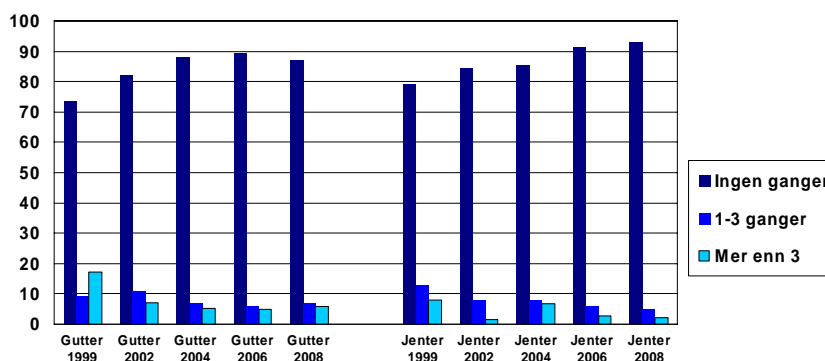
**Figur 19. Bruk av cannabis 8. klasse. Prosent
Sammenlikninger 1999, 2002, 2004, 2006 og 2008**

På 10. trinnet ser vi en liten økning av cannabisbruk for guttene. Som nevnt over så vi en liten økning i bruken av alle typer rusmidler for denne gruppen. For jenter i 10. er det en fortsatt

nedgang i bruk av cannabis, og flere som aldri har brukt. Det er akkurat samme tendenser når vi ser på bare de ti skolene som var med tidligere år, for begge kjønn og begge klassetrinn.

Figur 20. Bruk av cannabis 10. klasse. Prosent
Sammenlikninger 1999, 2002, 2004, 2006 og 2008

Ungdommens alkoholvaner i sammenheng med andre forhold

Fritidsaktiviteter

Fritidsaktiviteter er et sentralt virkemiddel i kulturelt ungdomsarbeid. Åttito prosent av ungdommene deltok på en eller annen måte i en organisert fritidsaktivitet. Den organiserte fritidsaktiviteten avtar noe med alderen. Den sank fra 85% på 8. klassetrinnet til 78% på 10. klassetrinnet. Femtite prosent deltar i organisert idrett. Seksten prosent av alle ungdommene er engasjert i kulturelle aktiviteter, som dans, sang eller andre kulturtiltak. Dette var de to vanligste fritidsaktivitetene i ungdomsgruppen, og samme bilde som tidligere år.

Fritid og rus

Når vi sammenstiller besvarelser om rusing det siste halvåret med medlemskap/ikke medlemskap i lag/foreninger/klubber, finner vi en viss sammenheng i ytterkant av kurvene. På begge klassetrinn er det en tendens til at en noe større andel av de som er med i organiserte fritidsaktiviteter ikke har vært tydelig beruset. Og motsatt: En noe større andel av de som *ikke* deltar i slike aktiviteter har vært tydelig beruset fem ganger eller flere siste halvår. Denne tendensen er tydeligst for jenter, hvor den er statistisk signifikant for begge klassetrinn. Men her må vi skyte inn at siden så mange ungdommer, samlet sett, har vært alkoholberuset på dette alderstrinnet, er det vanskelig å finne en generell og entydig sammenheng mellom det å ha en

organisert fritidsaktivitet og omfanget av beruselse. Det drikkes alkohol i alle miljøer, og det er neppe noen typer aktivitet som går helt fri.

Skoletrivsel og ruserfaring

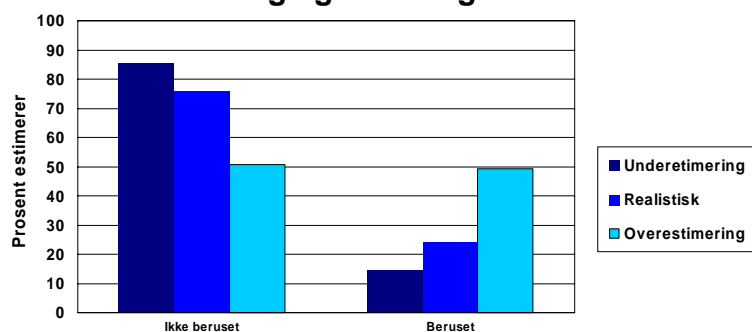
Er det slik at ungdommer som ruser seg mye, trives dårligere på skolen? Nesten 90% av guttene, og mer enn 90% av jentene, på begge klassetrinn, liker seg på skolen, enten ganske godt eller veldig godt. Når flertallet av ungdommene så har debutert med alkohol innen utgangen av ungdomsskolen, og en stor del av dem har vært beruset, er det ikke lett å finne klare sammenhenger mellom mistrivsel på skolen og omfanget av beruselse. Ungdom med ruserfaring finner vi både blant de som trives, og blant de relativt få som mistrives.

Likevel er det en sammenheng. På 10. klassetrinn, som har størst andel som har debutert med alkohol, er det 54% av de som liker seg på skolen som ikke har vært tydelig beruset siste halvår, mens dette gjelder 43% av de som ikke liker seg på skolen. Sterkest utslag ser vi blant de som har vært tydelig beruset mer enn ti ganger siste halvår: Blant gutter i 8. klasse er det ingen som liker seg svært godt på skolen som har vært tydelig beruset så ofte, mot 23% av de som ikke liker seg i det hele tatt (ingen jenter i 8. klasse oppgir å mistrives på skolen). Blant de som liker seg dårligst på skolen i 10. klasse er det 42% gutter og 29% jenter som har vært beruset så ofte, mens dette gjelder fem prosent av guttene og tre prosent av jentene som liker seg best.

Kollektive myter og andres rusing

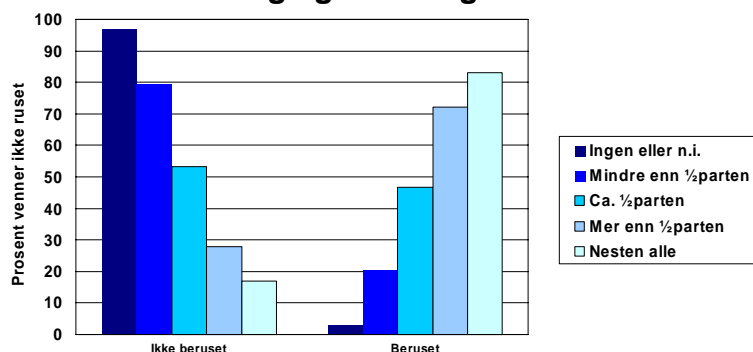
Et annet spørsmål gjelder det som ofte kalles "flertallsmisforståelser", eller "kollektive myter": Hvilken rolle spiller det om man har realistiske eller urealistiske forestillinger om hvor ofte *andre* drikker seg full? Vi spurte om hvor stor andel av unge på deres eget klassetrinn de trodde hadde vært beruset, og sammenlignet svaret med de faktiske forhold. Figur 21 viser at det blant ungdommer som *underestimerer* andelen av jevnaldrende som har vært beruset er 15% som selv har vært tydelig beruset. Blant de som *overestimerer* hvor vanlig det er å ruse seg blant jevnaldrende, er det 50% som selv har vært tydelig beruset.

Figur 21. Sammenheng mellom kollektive myter og egen rusing.

Det er også klart at andelen nære venner som har vært beruset har sterk sammenheng med hvorvidt en selv har vært tydelig beruset eller ikke (se figur 22); bare tre prosent av de som har ingen eller nesten ingen venner som har vært beruset har selv vært beruset. Blant de som har en venneflokk hvor nesten alle har vært beruset, har 83% selv vært beruset.

Figur 22. Sammenheng mellom venners rusing og egen rusing.

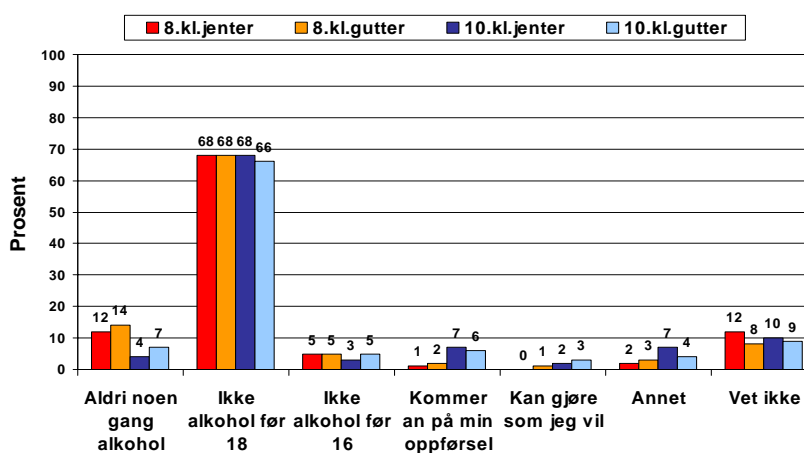
Foreldre regler og rus

For å få et innbikk i betydningen av foreldres holdninger og regler for sine barn vedrørende bruk av alkohol, blir hver enkelt av ungdommene spurt hvilke regler og normer de oppfatter at deres foreldre har for dem. Det store flertallet (66 – 68 %) av ungdommene mener at deres foreldre ikke lar dem få lov til å drikke alkohol *før de er 18 år* (figur 22). Dette gjelder både 8. og 10. klassetrinn. En mer beskjeden andel på 13 % i 8. klasse og 6% i 10. klasse mener deres foreldre *aldri* noen gang vil gi dem lov til å bruke alkohol. Slik ungdommene oppfatter det, gir derved til sammen 70-80% av foreldrene uttrykk for en nokså klar holdning om at deres barn

ikke får drikke alkohol før de er blitt myndige. Her sees ingen betydelige forskjeller mellom gutter og jenter, og resultatene har ikke endret seg vesentlig fra de tidligere undersøkelsene.

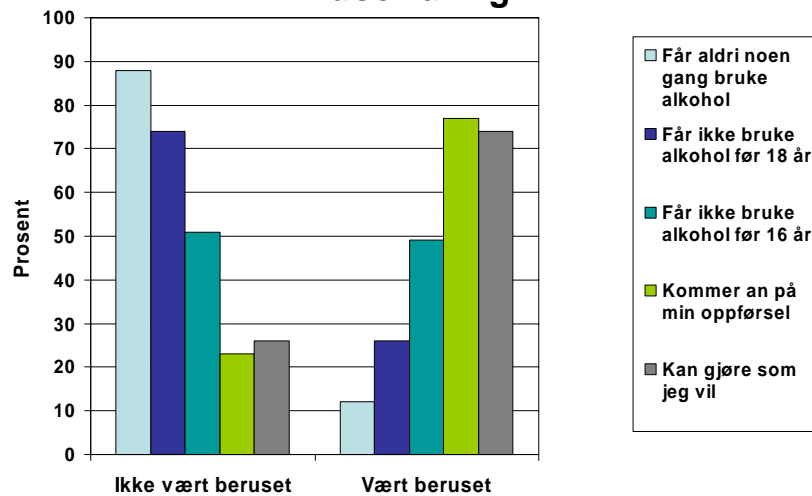
En andel på 10% i begge klassetrinn hevder at de ikke vet hvilke regler foreldrene har for deres bruk av alkohol. Blant ungdommene som mener deres foreldre har et mer liberalt syn på deres bruk av alkohol, mener 5 % at de får lov til å drikke alkohol når de er fylt 16, mens 7 % på 10. klassetrinnet mener det kommer an på hvordan de oppfører seg. En liten gruppe på under 3 % mener de kan gjøre som de vil. Resultatene er nokså like for gutter og jenter.

Figur 22. Hvilken regel har dere hjemme om ditt forhold til alkohol?

Et svært aktuelt spørsmål er: Er det noen sammenheng mellom foreldrenes regler for bruk av alkohol, og om deres barn ruser seg eller ikke? Figur 23 viser klart at det finnes en slik sammenheng. Blant ungdommer som mener deres foreldre *aldri noen gang vil la dem få bruke alkohol* har 12 % vært beruset i løpet av de siste 6 månedene, mens blant de som mener foreldrene *lar dem gjøre som de vil*, har 74 % vært beruset siste 6 måneder. Blant gruppen ungdommer som mener at det *kommer an på hvordan de oppfører seg* har 77% vært beruset. Dette gjelder for begge klassetrinn og tilsvarende funn fra flere andre norske undersøkelser.

Figur 23. Foreldreregler og rusefaring.

Får ungdom alkohol av sine foreldre, og i så fall, i hvilke sammenhenger? I 8. klasse får ca 13% av elevene servert alkohol hjemme ved spesielle anledninger, her er det ingen forskjell mellom gutter og jenter. I 10. klasse er denne andelen øket til 25% for gutter og 28% for jenter. Dette betyr at mer enn en av fire elever i 10. klasse får servert alkohol hjemme av sine foreldre. Av de som får alkohol, får de fleste bare servert av og til, mens en liten andel får det ofte. Av de som *aldri* får servert alkohol, har 22% vært tydelig beruset siste halvår. Til sammenligning har 49% av de som *av og til* får servert alkohol, og 82% av de som *ofte* får servert alkohol, vært beruset siste halvår.

En betydelig lavere andel av foreldrene, 3 % i 8. klasse og 6 % i 10. klasse, lar ungdommen få med seg alkohol på fest. men blant disse er det 78 % som har vært tydelig beruset siste halvår, sammenlignet med 26 % av dem som aldri får alkohol med seg på fest.

Det er altså en klar sammenheng mellom hvilke regler og praksis foreldrene har for sine barns bruk av alkohol, og hvor ofte barna ruser seg. Bakgrunnen for foreldrenes valg av regler kan imidlertid variere. En årsak kan være at foreldrene bevisst velger en "liberal" holdning til bruk av alkohol, med en overbevisning om at dette er den "beste" holdningen å innta fordi man derved kan oppnå større grad av åpenhet og tillit, færre løgner og bedre kontroll. Ved å servere barna alkohol hjemme, i trygge omgivelser, tenker de at dette gir et godt læringsgrunnlag, til ungdommen møter fristelsene på neste fest med vennene. Hvis man utstyrrer dem med en flaske vin til klassefesten, er det ut fra en tanke om at de da vet hva deres barn drikker. I praksis viser det seg at denne vinflasken som oftest kommer i tillegg til det som ellers ville være tilgjengelig på festen. En mer liberal holdning til alkohol kan også gi signal om at foreldrene tenker at det er "OK" at ungdommen drikker alkohol. En annen forklaring kan være usikkerhet

hos foreldrene og frykten for å være for streng. Dette kan bidra til at de blir utydelige på hvilke regler og holdninger de faktisk ønsker å formidle til sin barn. En tredje forklaring kan ligge i vanskelige familie- og kommunikasjonsforhold. Når noen av grunnpilarene i oppdragelsen begynner å svikte, når ungdommene mer og mer drifter sin egen vei, kan det føre til at foreldrene resignerer og gir opp kontrollen.

Det går helt klart fram av våre undersøkelser at når foreldre er tydelige på at de ikke gir sine barn/ungdommer lov til å drikke alkohol, aldri serverer dem alkohol eller gir dem alkohol med på fest, så drikker ungdommene mindre og er sjeldnere beruset enn ungdommer som gis mer liberale regler. Denne sammenhengen er så tydelig og går igjen i så mange andre undersøkelser, at den bør få vesentlig betydning for tenkningen rundt forebygging av rusing blant ungdom. Noen vil fortsatt hevde at en mer aksepterende og liberal holdning der man lærer ungdom å drikke "fornuftig", er bedre enn å bare forby. I noen tilfeller kan det også være at foreldre "lykkes" i dette, særlig hvis de i utgangspunktet har en nær og god relasjon der de føler seg helt trygge på at de kan stole på ungdommen. Dette vil likevel kun dreie seg om et lite mindretall. En relativt "streng" holdning fra foreldres side synes å være avgjørende, men det vil samtidig være viktig å ha en åpen dialog med ungdommen, følge dem tett opp og være en støtte når det blir vanskelig.

Meninger om nærmiljøet

Det ble spurt om "Dersom det skulle starte opp et nytt tiltak for ungdom i din bydel, hva ønsker du deg?" På en liste med 20 ulike tiltak ble ungdommene bedt om å krysse av om dette var "Svært viktig", "Litt viktig" eller "Ikke viktig". Resultatet er vist i tabell 2 (neste side).

Tabellen viser, som i 2006, at det ikke er så veldig store forskjeller på hvilke tiltak jenter eller gutter mener er viktige eller ikke. Det er fortsatt større enighet enn uenighet og mindre utslag på typiske "gutteinteresser" og "jenteinteresser" enn det man gjerne hadde forventet. Generelt er det litt lavere prosent som svarer 'svært viktig' på de fleste alternativene enn i 2006. Det er også flere som er tydelige på hva de mener ikke er viktig. Dette gjelder særlig de alternativene som får høyest svarprosent på 'ikke viktige'. Dette kan være et utslag av at antall svar totalt er mye større i år enn i 2006.

I 2006 var bedre treningsanlegg ute, idrettshall og treningsstudio det som flest ungdommer, både gutter og jenter, synes var svært viktige av nye tiltak. Dette har ikke endret seg i 2008. Fortsatt er det disse tilbudene det er størst ønske om. I gjennomsnitt svarer 63% av ungdommene at dette er tilbud som er 'svært viktig' for dem.

Nest etter idrettsanlegg er steder hvor ungdom kan holde til, som ungdomshus, ungdomskafé eller fritidsklubb viktig for de unge. Mellom 38 og 40% av guttene og jentene oppgir at dette er svært viktig. Det er likevel en litt lavere andel enn i 2006 da over 55% mente fritidsklubb var svært viktig og rundt 49% mente ungdomshus eller ungdomskafé var viktige nye tilbud.

For jentene er Helsestasjon for ungdom fortsatt et viktig tiltak, 51% svarer 'svært viktig' og 37% 'litt viktig'. Guttene synes ikke dette er like viktig, men henholdsvis 33% og 40% svarer 'svært viktig' og 'litt viktig'.

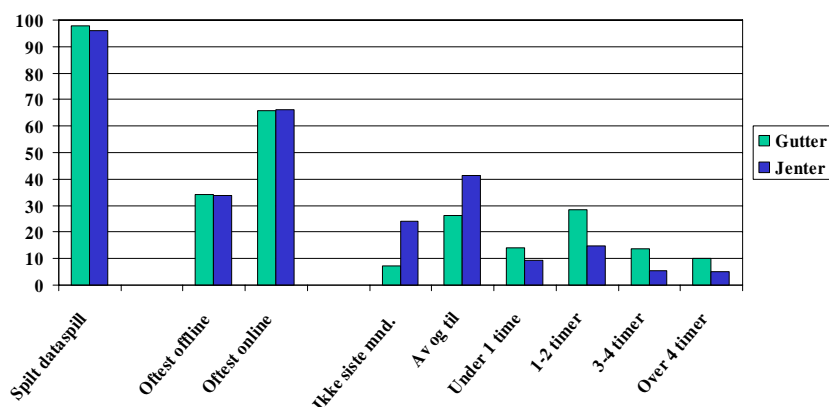
Tiltak som flertallet av jentene synes ikke er viktige er "Senter for motorinteressert ungdom" (64%) og spillehall/automater" (67%). Flertallet av guttene synes "Ridesenter" (80%) og "Amatørteater/revy" (66%) ikke er viktige nye tiltak i sitt nærmiljø.

Tabell 2. Interesse for tilbud i nærmiljøet., prosent.	Gutter(g)	Svært viktig	Litt viktig	Ikke viktig
	Jenter(j)			
Idrettshall, inneanlegg for sport	<i>g</i>	65,9	23,7	10,4
	<i>j</i>	61,7	26,4	12,0
Treningsstudio	<i>g</i>	59,4	31,1	9,5
	<i>j</i>	67,4	27,2	5,3
Bedre treningsanlegg ute (tennis, fotballbane e.l.)	<i>g</i>	65,1	22,9	11,9
	<i>j</i>	60,6	28,5	10,9
Fritidsklubb	<i>g</i>	37,5	42,6	20,0
	<i>j</i>	38,4	46,5	15,1
Ungdomskafé (uten kjøpeplikt)	<i>g</i>	32,3	39,2	28,4
	<i>j</i>	46,6	38,7	14,7
Helsestasjon for ungdom	<i>g</i>	32,7	40,3	27,0
	<i>j</i>	51,0	37,0	12,0
Et hus hvor ungdom kan holde til	<i>g</i>	35,1	45,2	19,7
	<i>j</i>	42,3	44,9	12,8
Øvingslokale for ungdom (rock, dans, drama e.l.)	<i>g</i>	24,7	42,9	32,4
	<i>j</i>	40,6	46,0	13,4
Ungdomsdiskotek	<i>g</i>	30,2	43,8	26,0
	<i>j</i>	39,3	42,2	18,3
Video, medieverksted	<i>g</i>	26,5	48,5	25,0
	<i>j</i>	16,6	49,8	33,7
Internettkafé	<i>g</i>	24,0	40,0	36,0
	<i>j</i>	27,3	42,3	30,4
Rampe/bane for skateboard/rollerblades	<i>g</i>	23,8	38,3	37,9
	<i>j</i>	11,8	40,5	47,7
Hobbyverksted (maling, tegning, håndverk, snekring e.l.)	<i>g</i>	14,0	37,4	48,6
	<i>j</i>	18,0	46,1	35,9
Senter for motorinteressert	<i>g</i>	19,7	39,8	40,5
	<i>j</i>	5,9	30,5	63,6
Bibliotek/mediatek	<i>g</i>	11,6	36,7	51,7
	<i>j</i>	15,9	43,6	40,4
Amatørteater/revy	<i>g</i>	6,2	27,4	66,4
	<i>j</i>	15,5	39,5	45,0
Spillehall/automater	<i>g</i>	28,5	32,9	38,6
	<i>j</i>	9,2	23,8	67,0
Et sted hvor voksne og barn kan møtes	<i>g</i>	11,4	30,3	58,2
	<i>j</i>	12,9	35,3	51,9
Et sted der ungdom som er interessert i dyr kan møtes	<i>g</i>	7,8	29,0	63,2
	<i>j</i>	18,3	34,8	46,9
Ridesenter	<i>g</i>	3,8	16,6	79,7
	<i>j</i>	15,1	29,8	55,1

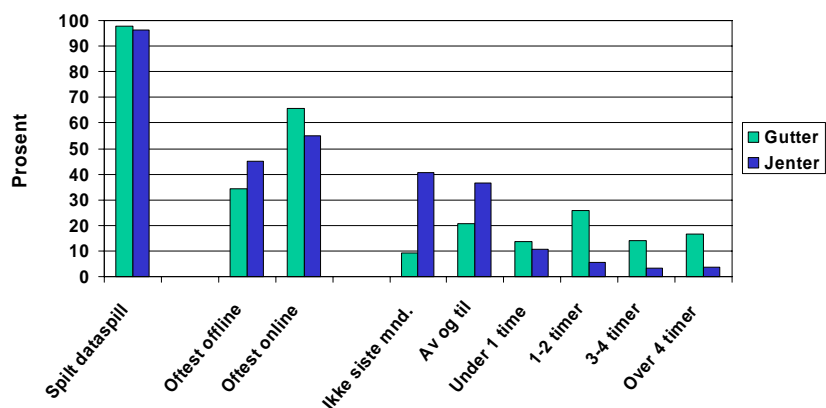
Spill

Vi har i årets undersøkelse tatt inn noen spørsmål om spillaktiviteter. Vi har spurt både om dataspill og pengespill.

Figur 24. Dataspill, 8. klasse.

Figur 25. Dataspill, 10. klasse.

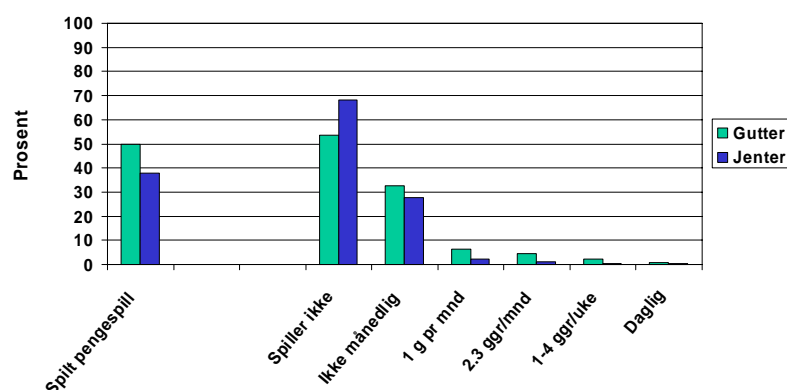

De aller fleste elevene har spilt dataspill (figur 24 og 25). I 8. klasse har omtrent to tredeler oftest spilt spill online (dvs. på internett eller via nettverk), mens en tredel oftest har spilt offline. Det samme bildet ser vi for 10. klasse, bortsett fra at andelen jenter som oftest har spilt online er litt mindre. Jenter i 10. er også de som spiller minst, over 40% har ikke spilt siste måneden, og knappe sju prosent har spilt tre eller flere timer den siste måneden. Gutter i 8. og 10. har et

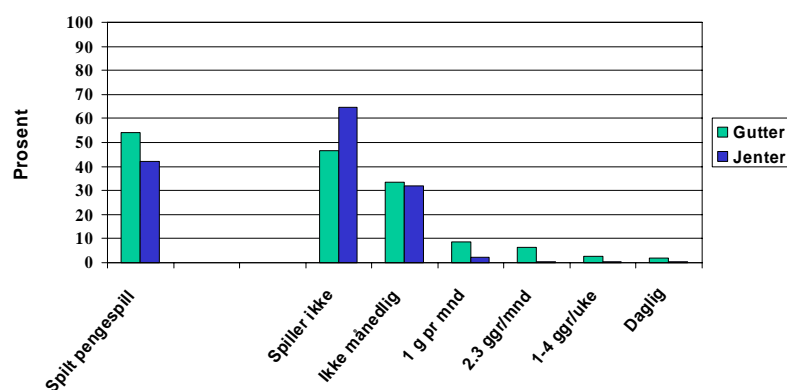
ganske likt spilleomfang på data. Nesten 17% av guttene i 10 har spilt mer enn fire timer siste måned, mens dette gjelder 10% av guttene i 8. klasse.

Figurene 26 og 27 viser situasjonen når det gjelder pengespill. Rundt 50% av guttene og 40% av jentene i både 8. og 10. klasse har noen gang spilt pengespill.

Figur 26. Pengespill, 8. klasse. Alle skoler

Figur 27. Pengespill, 10. klasse.

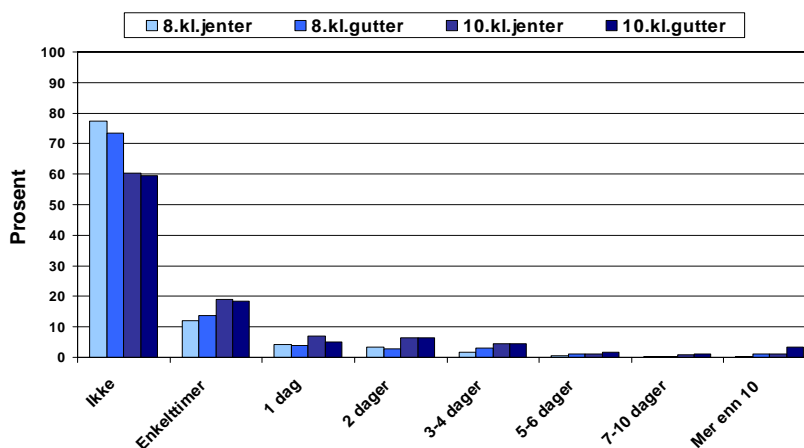

De fleste (91% i 8. klasse og 88% i 10. klasse) spiller ikke eller sjeldnere enn en gang i måneden. Et mindre antall gutter på begge klassetrinn oppgir at de spiller pengespill ukentlig eller oftere. Det ble også spurt om de hadde opplevd problemer på skolen på grunn av data- eller pengespill, i form av mistet timer eller dager på skolen, eller fått dårligere karakterer. Kjønn- og aldersforskjellen er stor: Atten prosent av gutter i 10. klasse bekrefter slike problemer mot bare 3 % av jentene på dette trinnet. I 8. klasse var tilsvarende prosentene ni % for guttene og tre % for jentene.

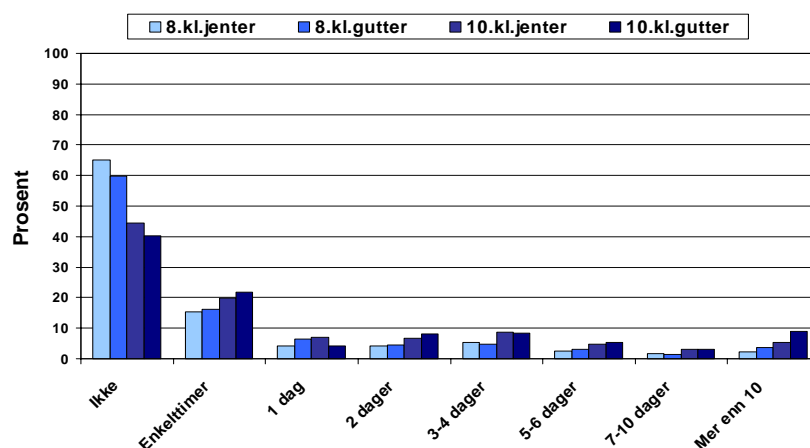
Skulking

I denne undersøkelsen har vi også tatt med spørsmål om skulking. Figur 28 viser omfanget av skulk den siste måneden, mens figur 29 viser skulk det siste året

Figur 28. Skulk siste måned.

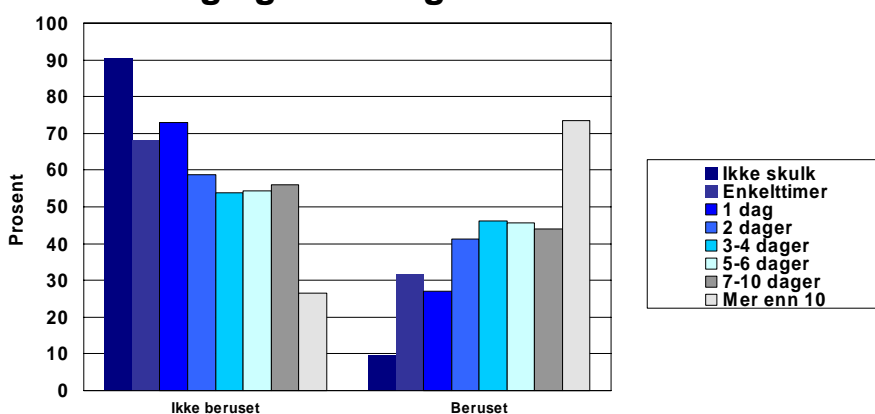
Figur 29. Skulk siste år.

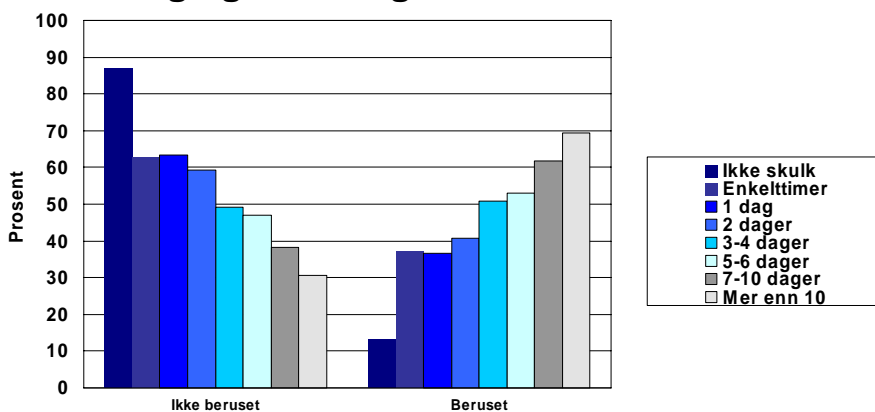
Det er en større andel som ikke har skulket verken siste måned eller siste året i 8. enn i 10 klasse. Det er en liten trendens til at flere gutter enn jenter har skulket (statistisk signifikant for 10.klasetrinnet når det gjelder begge tidsperioder). Nesten 10% av guttene i 10. klasse hadde skulket mer enn ti ganger siste året.

Det er en ganske sterk sammenheng mellom skulking og rusing på alkohol (figur 30 og 31). Blant elevene som ikke hadde skulket siste måned var det 90% som ikke hadde vært tydelig beruset siste måneden, og 10% som hadde vært det. Blant dem som hadde skulket 10 dager eller mer siste måned, hadde 26% ikke og 74% vært tydelig beruset.

Figur 30. Sammenheng mellom skulk siste måned og egen rusing siste måned.

Figur 31. Sammenheng mellom skulk siste år og egen rusing siste 6 måneder.

Når vi ser på skulk siste år, er det 87 prosent av de som ikke har skulket som heller ikke hadde vært tydelig beruset siste seks måneder, mens det blant de som hadde skulket ti dager eller mer bare var 30 prosent som ikke hadde vært så beruset.

OPPSUMMERING

Alkohol

Gjennomsnittlig debutalder for pils har holdt seg stabilt på ca. 14 år. Andelen unge som var avholdende fra alkohol eller bare hadde smakt noen ganger er fremdeles høy, og uforandret fra 2006. Andelen som bruker alkohol hver uke er gått ned for begge kjønn på både 8. og 10 trinnet. Andelen som har drukket 2-3 ganger i måneden eller oftere er uforandret for guttene, men gått klart ned for jentene på begge klassetrinn.

Når det gjelder bruk av de enkelte alkoholtyper, ser vi et nokså uforandret bilde for gutter på begge trinn. Blant jenter i 8. klasse er det en større andel som ikke drikker, og en mindre andel som drikker ofte både pils, rusbrus/cider, vin og brennevin. Blant jenter i 10. klasse er det nedgang i ukentlig bruk av alle alkoholtypene, og en sterk økning i andelen som ikke har drukket brennevin.

Øl er den alkoholtypen som brukes oftest, og blant 10. klassingene var det 12% jenter og 24% gutter som hadde drukket 2 liter eller mer siste gang de drakk øl.

En mye større andel av både gutter og jenter, på begge klassetrinn, hadde ikke vært tydelig beruset siste halvår. For begge kjønn og i begge aldersgrupper ser vi også en nedgang i andelen som hadde vært tydelig beruset. Denne utviklingen har vært svært tydelig når vi ser i forhold til bildet i 1999.

Omfanget av alkoholrelaterte vansker var nesten halvert sammenlignet med situasjonen i 2006. Dette funnet gjenspeiler nedgangen andelen tydelig berusede ungdommer.

Tobakk

Det er nå 96% av ungdommene i 8. klasse som ikke røyker, i 1999 var det tilsvarende tallet ca 74%. Denne positive utviklingen sees også på 10. klassetrinnet der 82% er ikke-røykere, mot ca 57% i 1999. Andelen dagligrøykere er halvert nesten to ganger i løpet av 9 år. Tidligere har det vært et flertall av jenter blant dagligrøykerne, denne kjønnsforskjellen er nå borte.

Sammenhengen mellom røyking og rusing er fortsatt meget tydelig: Blant 10. klassingene som har vært tydelig beruset mer enn 10 ganger siste halvår, er 45% dagligrøykere. Blant de som ikke har ruset seg på dette trinnet, er andelen dagligrøykere 1%.

Bruk av snus blant 8. klassinger har holdt seg relativt lav (< 10%) siden 1999. På 10. klassetrinnet har det derimot vært en betydelig økning siden 1999, fra 20 til 31% blant guttene og fra 2 til 20% blant jentene. Andelen dagligsnusere blant gutter i 10. har gått opp fra 4% i 1999 til nesten 18% i 2008, nesten en dobling fra for to år siden. Blant jenter har andelen som bruker snus daglig økt fra en til sju prosent.

Andre rusmidler

På 8. klassetrinnet er det ca 16% av ungdommene som har prøvd andre typer rusmidler eller stoffer, inkludert *beroligende/søvnfremmende* og *sterke smertestillende medikamenter*, mens dette gjaldt 27% av guttene og 28% av jentene på 10. trinnet. De høye tallene skyldes bruk av medikamenter, hvor 80% er gitt de unge på resept av lege, eller av foreldrene. En av fem som har brukt slike medikamenter oppgir altså at de ikke har fått dem fra lege eller foreldre.

For illegale narkotiske stoffer ser vi en nedgang fra 2006 for begge kjønn på 8. trinnet og jenter på 10. trinnet, men en liten økning for gutter på 10. trinnet. Cannabis (hasj eller marihuana) er det illegale rusmiddelet som størst andel oppgir å ha brukt noen gang. Dette gjelder i underkant av tre prosent for guttene og i underkant av to prosent for jentene i 8. klasse, og nesten 13% av guttene og sju prosent av jentene i 10. klasse.

Rus, fritid og skole

Det er vanskelig å finne en generell og entydig sammenheng mellom det å ha en organisert fritidsaktivitet og omfanget av beruselse.

Nesten 90% av guttene, og mer enn 90% av jentene, på begge klassetrinn, liker seg på skolen, enten ganske godt eller veldig godt. Ungdom med ruserfaring finner vi både blant de som trives, og blant de relativt få som mistrives. Blant de som liker seg dårligst på skolen i 10. klasse er det 42% gutter og 29% jenter som har vært tydelig beruset mer enn ti ganger siste halvår, mens dette gjelder fem prosent av guttene og tre prosent av jentene som liker seg best.

Hva venner gjør har stor betydning for om en selv drikker seg beruset eller ikke. Nittisju prosent av de som har ingen eller nesten ingen venner som har vært beruset har selv ikke vært beruset. Blant de som har en venneflokk hvor nesten alle har vært beruset, har 83% selv vært beruset.

Flertallsmisforståelsen gjelder også fremdeles: Mange tror at andre ruser seg mer enn det de gjør, en medvirkende forklaring til egen rusing.

Foreldre

Det er en klar sammenheng mellom hvilke regler og praksis foreldrene har for sine barns bruk av alkohol, og hvor ofte barna ruser seg. Blant ungdommer som mener deres foreldre *aldri noen gang vil la dem få bruke alkohol* har 12 % vært beruset i løpet av de siste 6 månedene, mens blant de som mener foreldrene *lar dem gjøre som de vil*, har 74 % vært beruset siste 6 måneder.

De fleste får aldri eller bare sjeldent alkohol hjemme eller med seg på fest. Men: Blant ungdom på 10.trinn som får servert alkohol hjemme av sine foreldre, har en større andel vært beruset siste halvår, enn de som ikke får servert alkohol hjemme. Også blant de få som får med seg alkohol til fest, har flere vært tydelig beruset enn de som ikke får med alkohol hjemmefra.

Spill

Over 90% av begge kjønn, på begge klassetrinn, har spilt et eller annet dataspill, de aller fleste web-/onlinespill av ulike slag. Omfanget av spill øker med alderen, og gutter tilbringer mer tid foran skjermen enn jentene. Sytten prosent av 10. klasse gutter bruker mer enn 4 timer daglig på denne aktiviteten, mot kun tre % av jentene på samme alder. Denne kjønnsforskjellen bekreftes i det som er beskrevet over om nærmiljøet og ønske om fritidsaktiviteter: Det er stort sett gutter som ønsker spillehall/automater.

Ca. halvparten av guttene og noe færre av jentene på begge klassetrinn har spilt pengespill av en eller annen type, enten online (eks. nettpoker) eller offline (alt fra skrapelodd til tipping). Pengespill forekommer relativt sjeldent, men igjen er det de eldste guttene som spiller mest og oftest. Ca. 15-20% av dem spiller månedlig, ukentlig eller daglig. Det er veldig få som spiller pengespill daglig (< 2%).

Når det gjelder å ha opplevd problemer på skolen på grunn av data- eller pengespill, i form av mistet timer eller dager på skolen, eller fått dårligere karakterer, var kjønns- og aldersforskjellen er stor: Atten prosent av gutter 10. klasse bekrefter slike problemer mot bare tre % av jentene på dette trinnet. I 8. klasse var tilsvarende prosenter ni % for guttene og tre % for jentene .

Skulk

Noe større andel gutter enn jenter hadde skulket, forskjellen var tydeligst i 10. klasse. Det var en klar sammenheng mellom skulking og å ha vært tydelig beruset, både når det gjaldt skulking siste måned og skulking siste år: En mye større andel av de som hadde skulket ofte hadde vært tydelig beruset.

REFERANSER

Bryhni, A. (Red.) (2007) *Rusmidler i Norge 2007*. Statens institutt for rusmiddelforskning.

Hibell, B., Andersson, B., Ahlstrøm, S., Balakireva, O., Bjarnasson, T., Kokkevi, A. & Morgan, M. (2000) *The 1999 ESPAD report*. The European School Survey Project on Alcohol and Other Drugs.

Hibell, B., Andersson, B., Bjarnasson, T., Ahlstrøm, S., Balakireva, O., Kokkevi, A. & Morgan, M. (2004) *The ESPAD Report 2003*. The European School Survey Project on Alcohol and Other Drugs.

Mounteney, J. & Leirvåg, S.E. (2006) *Føre Var rapport, nr. 1, 2006*. Stiftelsen Bergensklinikkene.

Flesland, L. & Mounteney, J. (2008) *Føre Var rapport, nr. 1, 2006*. Stiftelsen Bergensklinikkene.

Skretting, A. & Bye, E. (2003) *Bruk av rusmidler blant norske 15-16 åringer - Resultater fra den norske delen av de europeiske skoleundersøkelsene - ESPAD 1995, 1999 og 2003*. SIRUS-rapport nr 5, 2003.

Skutle, A., Bolstad, A. & Iversen, E. (2002) *Ungdom og rusmidler 2002. En undersøkelse i Bergen kommune om 8. klassingers og 10. klassingers bruk av rusmidler*. Forsknings- og dokumentasjonsavdelingen, Stiftelsen Bergensklinikkene.

Skutle, A., Iversen, E. & Bolstad, A. (2004) *Ungdom og rusmidler 2004. En undersøkelse i Bergen kommune om 8. klassingers og 10. klassingers bruk av rusmidler*. Forsknings- og dokumentasjonsavdelingen, Stiftelsen Bergensklinikkene.

Skutle, A., Iversen, E. & Sletteland, N. (1999) *Ungdom og rusmidler juni 1999. En undersøkelse i Bergen kommune om 8. klassingers og 10. klassingers bruk av rusmidler*. Forsknings- og dokumentasjonsavdelingen, Stiftelsen Bergensklinikkene.

Skutle, A., Iversen, E., Bolstad, A. & Knoff, R.V. (2006) *Ungdom og rusmidler 2006. En undersøkelse i Bergen kommune om 8. klassingers og 10. klassingers bruk av rusmidler*. Forsknings- og dokumentasjonsavdelingen, Stiftelsen Bergensklinikkene.

